

ПОЗАКЛАСНЕ ЧИТАННЯ

Хрестоматія

2 клас

- Твори українських та зарубіжних письменників
- Творчі завдання
- Щоденник читача

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

Богдан

УДК 821.161.2(075.2)
ББК 84(4Укр)я71
П47

Позакласне читання : хрестоматія художніх творів
П47 із завданнями до теми та щоденником читача : 2 кл. /
Н.О. Будна. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан,
2023. — 160 с.

ISBN 978-966-10-6995-3

Зміст посібника відповідає Державному стандарту початкової освіти та типовим освітнім програмам. Запропоновано вірші та оповідання українських письменників про нашу Батьківщину, її природу та людей; казки вітчизняних і зарубіжних авторів, казки народів світу; кращі зразки дитячого фольклору.

До кожної теми дібрані цікаві та творчі завдання для кращого розуміння прочитаного. Подані художні твори допоможуть вчителю дібрати матеріал до уроків позакласного читання в 2 класі.

На останніх сторінках книжки подано норми техніки читання та щоденник читача.

УДК 821.161.2(075.2)
ББК 84(4Укр)я71

Охороняється законом про авторське право. Жодна частина цього видання не може бути відтворена в будь-якому вигляді без дозволу видавництва.

Навчальне видання

БУДНА Наталя Олександрівна

ПОЗАКЛАСНЕ ЧИТАННЯ

**Хрестоматія художніх творів із завданнями до теми
та щоденником читача
2 клас**

Головний редактор *Богдан Будний*

Редактори *Марія Мигаль, Любов Левчук*

Обкладинка *Лілії Рейко, Володимира Басалиги*

Комп'ютерна верстка *Тетяни Шост, Галини Телев'як*

Технічний редактор *Неля Домарецька*

Підписано до друку 12.12.2022. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 9,30. Умовн. фарбо-відб. 9,30.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

ДК № 4221 від 07.12.2011 р.

Навчальна книга – Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002

Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008

тел./факс (0352) 52-06-07; 52-05-48

office@bohndan-books.com   www.bohndan-books.com

ISBN 978-966-10-6995-3

© Навчальна книга – Богдан, 2023

1. Шкільними стежинами

УЧИТЕЛЬ І УЧНІ

Під гіллястою липою сидів Старий Учитель, записував до школи дітей.

На зеленій галявині було тихо. Новачки ніяковіли, чувся стриманий шепіт батьків.

До вчителя підійшов сивий дідусь.

Учитель пильно подивився на дідуса, заплющився на мить і знову глянув йому в очі. Він упізнав свого першого учня. Шістдесят років тому під цією липою він записував його до школи.

— Остапе, це ти? — тихо запитав Старий Учитель.

— Я, вчителю... Привів онука, малого Остапа.

Старий Учитель і його перший школяр обнялися й поцілувалися.

Остап зітхнув і тихо промовив:

— Роки йдуть, Учителю.

Старий Учитель заплакав. Задумливий, схвильований, з тремтячими сльозинками в очах, він довго сидів мовчки, дивився на маленького Остапа.

Над гіллястою липою синіло літнє небо, в квітах хмелю гули бджоли, на далекому обрії тремтів синій ліс — як і шістдесят років тому.

— А тепер, мої любі учні, — промовив Старий Учитель рівним, тільки трохи схвильованим голосом, — хто ж мені скаже, для чого людині треба вчитися?

Першим підвів руку... дідусь Остап. Підвів і зніяковів.

Василь Сухомлинський

ДО ШКОЛИ

Останній день канікул,
мов свічка, догорів.
Готуйтеся до праці,
маленькі школярі.

Ідіть завжди до школи
веселі, не сумні,
шукайте щастя, долі
в науці, у знанні.

Наука дасть вам силу
дістатись до мети,
а Україні милій
в потребі допомогти.

Роман Роляник

ГОЛОВНА ПРОФЕСІЯ

Спитай у тата і у мами,
які професії у них.
Професій різних є чимало,
сповна їх вистачить на всіх!
Та є одна поміж професій,
якої вчать всі в житті,
вона для кожного найперша,
якої вчитимешся й ти!
Учитель, лікар чи геолог,
письменник, слюсар чи кресляр —
всі називають головною

одну професію — школяр!
Бо всім відомо, що без школи,
без знань, що мусиш там набуть,
не станеш у житті ніколи
тим, ким в дитинстві мрієш быть!

Анатолій Костецький

ПРО ДРУГА

Твій друг тобі віддасть усе:
і свій квиток на карусель,
і цвях, і гудзик, і літак,
та не за щось — а просто так.

І збільшувальне скельце,
найкраще у дворі,
твій друг зі щирим серцем
тобі віддасть — бери!

І ти нічого не жалій —
ніколи і нітрохи!
І навіть м'яч футбольний свій
віддай, як друг попросить.

І посміхнеться друг тобі —
аж схочеться співати.
І ти подумаєш тоді:
«Як гарно — дарувати!..»

Анатолій Костецький

АНТОН І ХАРИТОН

Жили на світі Антон і Харитон.

— Давай з тобою дружити, — сказав Харитон. — Будемо один з одним все ділити навпіл — і горе, і радість.

— Давай, — погодився Антон, — коли поруч друг, жити легше і веселіше.

Йшли вони якомсь полем. Сонце палить. А сховатися ніде — ні деревця, ні кущика.

— Дай мені твій бриль, — сказав Харитон, — а то мені сильно голову припікає.

Антон віддав Харитону свого великого солом'яного бриля. Сонце почало і йому пекти у голову, але Антон подумав: «Нічого, потерплю. Зате Харитону добре!»

Раптом набігла величезна хмара, линув дощ.

— Дай мені скоріше свого плаща, — закричав Харитон, — хіба не бачиш, що твій друг мокне!

Антон віддав йому свій плащ. Дощик поливав Антона. Але він думав:

«Ну що ж. Заради дружби і промокнути можна».

Пройшов дощ, засяяло сонечко. Харитон віддав Антону його плащ і великого бриля.

— Візьми, — каже він, — а то мені нести важко.

Антон узяв мокрий плащ і мокрий бриль. А сам замислився.

Тим часом друзі дійшли до перехрестя.

— Тобі куди? — запитав Антон.
— Мені ліворуч, — відповів Харитон.
— Ну, а мені праворуч, — сказав Антон.
— Так ми ж хотіли разом йти! — закричав Харитон. — Ми ж друзі з тобою!
Але Антон ішов усе далі і далі. Так і пішов. Жодного разу не оглянувся.

Любов Воронкова

СОРОМНО ПЕРЕД СОЛОВЕЙКОМ

Оля й Ліда надумали піти до лісу. Ішли та й ішли, в дорозі стомилися та й сіли на траві перепочити.

Витягли із сумки хліб, масло, яєчка та й підобіду-ють. Коли це на дерево сів соловейко й заспівав. Зачаровані його гарним співом, Оля й Ліда сиділи й боялися поворухнутися.

Але тут він замовк.

Оля зібрала недоїдки й шматки газети, кинула під кущ.

Ліда зібрала недоїдки, загорнула в газету й поклала в сумку.

— Навіщо ти забрала сміття? — запитала Оля. — Це ж у лісі... Ніхто не бачить...

— Соромно перед Соловейком... — тихо відповіла Ліда.

Василь Сухомлинський

НОВИЙ ВЕЛОСИПЕД

Левко приїхав на майданчик на новому велосипеді, що аж виблискував на сонці. Відразу його оточили діти.

— Дай проїхатись, — просять.

— І мені, і мені...

— Нікому не дам, — відмахнувся Левко. — Я ще й сам не накатався... — і, гучно сигналячи, закружляв навколо квітника.

А хлоп'ятам ще дужче закортіло проїхатися на новому велосипеді.

— Дай хоч спробувати, — не відставали вони.

Левко ж і слухати не хотів — їздив сам.

Просили, просили хлоп'ята та й почали розходитись — хто до пісочниці, хто на гойдалку.

Врешті набридло Левкові кататися. Відвіз велосипед додому, а сам знову вибіг на майданчик. Став з усіма у коло м'яча грати. Та м'яч чомусь пролітав повз нього. Образився Левко, підійшов до гойдалки.

— Зупиніть, і я сяду, — попросив він.

Та хлоп'ята ніби й не чули — ще дужче розгойдувалися.

Набурмосився Левко, підійшов до дівчаток — вони в піску гралися. Але й ті не звернули на нього уваги. Тільки хтось проказав:

— Іди, катайся на своєму велосипеді...

Микола Стеценко

НА КЛАДЦІ

До вузької кладки, що лежала над стрімким потічком, підійшла бабуся з кошиком. З острахом ступила на дощечку й тихенько подибуляла. На середині потічка кладка хитнулася, бабуся зойкнула й замерла.

Неподалік Тимко з Мишком пускали паперові кораблики. Швидка весняна вода підхоплювала їх і несла до глибокого яру. Побачили хлопці бабуся й засперечалися.

— Упевнений, — сказав Тимко, — що бабуся не перейде через струмок. Хіба пройдеш по вузькій дощці без палиці?

— А от і перейде, — заперечив Мишко.

Тим часом бабуся не втрималася на кладці й оступилась у воду, набравши повні черевики.

Хлопці підбігли до неї, допомогли вибратися на протилежний берег.

— Спасибі, мої ластів'ята, — подякувала старенька і дістала з кошика хлопцям два апельсини.

Але Тимко з Мишком почервоніли і, не взявши гостинця, побігли геть.

Володимир Сенцовський

ЧОМУ РАВЛИК ХОВАЄТЬСЯ

Якось до Равлика завітала Не-Дуже-Чемна-Жаба.

— Запроси мене до своєї хатки, — сказала вона Равлику.

— Але ж ти не помістишся в ній, — відповів Равлик.

— Але ж я прийшла до тебе в гості? — спитала Жаба.

— В гості... — розгублено ствердив Равлик.

— Отже, ти мусиш мене запросити! — переможно закричала Не-Дуже-Чемна-Жаба.

Незручно стало Равлику. Справді, якось негарно виходить. Прийшли до тебе в гості, а ти не можеш запросити до хатки. Виліз Равлик зі своєї мушлі й каже:

— Заходь, будь ласка...

Почала Жаба лізти. І вона лізла, лізла й пхалась до маленької мушлі, аж доки мушля тріснула й розпалася на дві половинки.

І залишився бідолашний Равлик без домівки.

Він збудував нову хатку. Але відтоді, як тільки хтось торкається його, равлик одразу ж ховається.

Він думає, що це знову до нього в гості прийшла Не-Дуже-Чемна-Жаба.

Галина Малик

РОЗУМНА ЛЮДИНА

З народного

Була колись війна. Вороже військо наближалось до одного містечка. От багаті звідтіля навітікача, захопивши із собою свої скарби. А один учений чоловік іде собі в самій одежині, нічого в руках не маючи. «Чого ж ти свого добра не рятував?» — питають його люди. А він і каже: «Усе моє несучу з собою, бо розум і все те, що я знаю, у мене в голові. А нема й на світі над розум та науку».

ЯК ТРЕБА ПОВОДИТИСЬ НА ВУЛИЦІ

Перш ніж вийти з дому, перевір, чи все в порядку: гудзики застебнуті, одяг і взуття вичищені, волосся зачесане.

Якщо йдеш вулицею з товаришами, не розмовляйте і не смійтеся голосно. Не розтягуйтеся компанією на весь тротуар, не штовхайте перехожих і не заважайте транспорту.

Непристоїно ходити вулицями і їсти. Не можна смітити: для папірців і сміття на вулицях є урни.

Якщо у тебе спитають дорогу, адресу будинку чи установи, — поясни; коли не знаєш, то не вигадуй і не плутай, а скажи: «Вибачте, я не знаю».

Не грайся на проїжджій частині вулиці. Не вибігай з тротуару на дорогу. Якщо ти опинився на бруківці і побачив, що на тебе мчить машина, не метушися, зупинись, щоб водій бачив, як краще тебе обминути.

Народ скаже, як зав'яже

- ◆ Двері мудрості ніколи не замкнені.
- ◆ Хто знання має, той і мур зламає.
- ◆ Незнайко на печі лежить, а Знайко по дорозі біжить.

ЗАВДАННЯ

- 1. Із запропонованих складів утвори слова. Яке слово «зайве»? Чому?**

га кни зна шко ння ла
вість со ба дру ця пра бо не

- 2. З якого вірша ці рядки?**

Наука дасть нам силу
дістатись до мети,
а в Україні милій
в потребі допомогти.

- А)** «До школи» (Р. Роляник);
Б) «Головна професія» (А. Костецький);
В) «Про друга» (А. Костецький).

- 3. Продовж строфу словами з вірша А. Костецького.**

Учитель, лікар чи геолог,
письменник, слюсар чи кресляр —
всі називають головною
...

- 4. Продовж міркування.**

Людині треба вчитися, щоб ...

- 5. Дай відповіді на запитання.**

- А)** — Поясни зміст заголовка оповідання В. Сухомлинського «Соромно перед соловейком».
- Б)** — Чому діти не звертали уваги на Левка (М. Стеценко «Новий велосипед»)?

- Що ти порадиш хлопчику?
- В)** — Чому Тимко з Мишком почервоніли і не взяли гостинця (В. Сенцовський «На кладці»)?
- Г)** — Чому Антон жодного разу не оглянувся (Л. Воронкова «Антон і Харитон»)?
- Чи дотримався Харитон своєї обіцянки?
- Г)** — Як поводитися багаті, коли наближалось вороже військо («Розумна людина» (з народного))?
- Як вчинив учений чоловік?
- Що він відповів на запитання людей?
- Що для цього чоловіка є найціннішим?

6. З'єднай частини прислів'їв, прочитай і поясни їх зміст.

Двері мудрості ніколи	не замкнені.
Хто знання має,	Знайко по дорозі біжить.
Незнайко на печі лежить,	той і мур зламає.
Справжній друг	пізнаєш вірну людину.
У лиху годину	пізнається в біді.

2. Осінь щедра, осінь золотава

ОСІНЬ

... Осінь на узліссі
фарби розбавляла,
пензликом легенько
листя фарбувала.

Вже руда ліщина,
пожовтіли клени.
В пурпурі осіннім
тільки дуб зелений.

Утішає ясен:
— Не сумуй за літом!
Геть усі діброви
в золото одіто.

Петро Осадчук

ЖУРАВЛИКОВА ПІСНЯ

Про що співа журавлик
у журавлиній пісні,
в своїй осінній пісні?
Співа про рідний край —
про те, що вже настала
у краї осінь пізня,
і озеро замерзло,
і посвітлішав гай.

Співа про те, що сонце
закрили хмари сірі,
про вітер навіжений,
про дощовий,
про те, що відлітає
в далекий теплий вирій,
але немає краю
від рідного рідніш.
Бо там, де ти родився
й відчув любов у серці
до голубого неба,
до запашних степів,
там все твоє довіку
й навіки, бо ж усе це
і є твоя Вітчизна,
земля твоїх батьків.

Олег Орач

У ГОСТІ ДО ЗОЛОТОГО ЛІСУ

I

Дуже люблю, як осінь у нас починається. Не можу дочекатися, коли тато сяде близенько біля мене, погладить по голові й запитає:

— То що, козаче, чи не пора нам піти в гості до лісу?

— Як це не пора?! — вигукую. — Давно, давно пора!

— От завтра і йдемо... Там, мабуть, грибів — море.

Хоч би швидко те завтра настало. Добре, що вночі люди сплять. Уві сні легше ждати.

Хутенько стрибаю під ковдру й заплющую очі. І не знаю, чи мені сниться, чи уявляється ліс...

Жовтими хвилями ходить вітер по деревах... А між дерев, наче маленькі рибки, плаває листя, бігають наввипередки вухасті зайці, пирхають їжаки... Потім на далекій галявині загоїдали могутніми рогами лосі...

Спав чи не спав, а вже ранок озивається батьковим голосом:

— А хто це не хоче йти до лісу?

— Хочу! Хочу! — відповідаю йому і стрибаю в штани.

Вже й черевики в мене на ногах. І шнурки сам зав'язав.

Усе згоден робити, аби тільки до лісу йти...

II

Далеко попереду вже золотіє ліс.

Він виступає з легенького ранкового туману, наче острів із води. Виступає і на очах розростається, розростається. Ось уже нічого попереду, крім нього. Тільки ліс і ліс...

Повний ліс дерев!

І кожне стоїть у золотому листі й на золотому листі, віттям ледь-ледь похитує, верхівкою погойдує. Наче хоче зрушити з місця й ступити нам назустріч.

Я притуляюся вухом до стовбурів дерев і слухаю, як вони гудуть, мов телеграфні дроти. Може, це

вони передають свої лісові вісті? А на гілках птахи сидять і розмови дерев підслуховують. Ого, скільки їх у теплі краї не летить! Зимують удома. У своєму лісі.

А ми йдемо і йдемо під пташиними голосами і крилами. Шурхотимо по сухому листі, як по піску.

Нагинаємося до грибів, що повистромлювали свої капелюхи із сухої трави. Рвемо в колючій гущавині терен, який завис чорними краплями серед голочок і самотніх листків.

III

Уже аж під вечір з повними кошиками грибів і терну прийшли ми до свого двору. При воротах нас зустрів півень. Гребінь на голові горить, очі світяться, а він усе в кошик зазирає: що це ми принесли. Радісно сокорить, підстрибує і клює гриби. Зачули його сокоріння кури і з усіх боків сипонули.

— Оце я спеціально гриби збирав, щоб ви усі склювали, — сердито сказав я їм.

— Не бійся, всі не склюють, — заспокоїв тато.

А півень, мабуть, зрозумів, що я сказав. Бо відразу ж насупився, геть одійшов убік і сердито загукав на курей.

І мені стало шкода його, що не був з нами в лісі.

Але ж півень — не собака. Хіба ж його візьмеш із собою так далеко?

Він, мабуть, і сам це розуміє.

Михайло Слабошпицький

ЛІСОВА КОЛИСКА

Стежка, озеро, стіжок —
все у падолисті,
і в гніздечку для пташок
задрімав сухий листок,
наче у колисці.

Вадим Скомаровський

НЕПОСИДЬКО-ВІТЕРЕЦЬ

Де не взявся вітерець,
непосидько-пустунець,
заходився коло хати
жовте листя підмітати;
листя те, що натрусив
уночі з колючих слив.

Вадим Скомаровський

Народ скаже, як зав'яже

- ◆ Осінь збирає, а весна з'їдає.
- ◆ Осінь іде — дощі за собою веде.
- ◆ Листя пада — листопад, пада листя — падолист.

ЗАВДАННЯ

1. Відгадай загадки.

- ◆ Голі поля, мокне земля,
дощ поливає. Коли це буває?

- ♦ У садках, гаях блукае,
жовті шати одягае.
Золотисту стелить постіль —
жде сестрицю білу в гості.

2. Розгадай кросворд.

По вертикалі:

1. Кличуть нас ліси, поля, сади
назбирати осені плоди.

Із дерев складає листя жовте,
то землю ходить місяць ... .

По горизонталі:

2. У південний край землі
відлітають журавлі;
знов лункий шкільний дзвінок
нас покликав на урок.

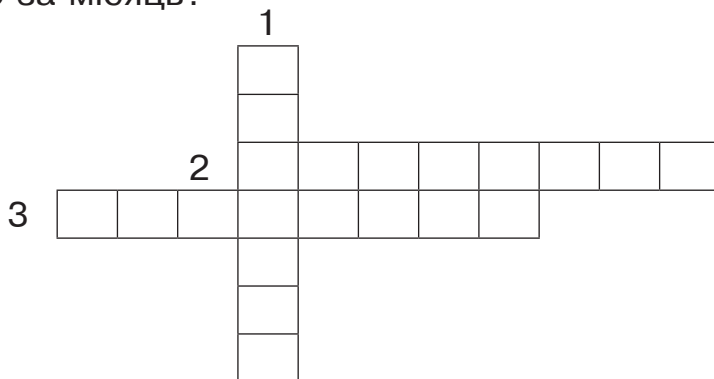
Як цей місяць звати?

Прошу відгадати.

3. Краплі з неба, дахів, стріх,
дощ холодний, перший сніг.

Почорнів без листя сад.

Що за місяць?

3. Дай відповіді на запитання.

- А)** — Про що співав журавлик (О. Рогач «Журавликова пісня»)?
— Який край наймиліший птахові? Чому?
- Б)** — Куди зібрався хлопчик з татом (М. Слабошпицький «У гості до золотого лісу»)?
— Які були дерева?
— Що назбирали хлопчик і тато?
— Чи доводилось тобі бувати в осінньому лісі?
— Чи сподобалась прогулянка хлопчиків?
Чому ти так думаєш?

4. Продовж міркування.

- ◆ Осінь називають золотою, тому що...
- ◆ Осінь — щедра пора, бо...

5. З'єднай частини прислів'їв, приказок, прикмет, прочитай і поясни їх зміст.

Листя падає — листопад,	на теплу осінь.
Осінь іде —	до тепла.
Грім у вересні —	пада листя — падолист.
Павутина стелиться по рослинах —	дощі за собою веде.

3. З чистого джерела народної мудрості

КОЛИСКОВІ ПІСНІ

ХОДИТЬ СОНКО ПО ВУЛИЦІ

Ходить Сонко по вулиці,
носить спання в рукавиці,
чужих дітей пробуджає,
а Ганнусю присипляє.
— Вступи ж, Сонко, вступи до нас!
Буде тобі добре у нас!
У нас хата тепленькая
і Ганнуса маленькая.
Люляй же нам, Ганю, люляй,
докупочки очки стуляй!

ОЙ, КОТИКУ, КОТИКУ

Ой, котику, котику,
мальований хвостик,
не ходи кругом хати,
не збуди нам дитяти.
Дитятко маленьке,
спатки раденьке.
А-а-а!

А-А, КОТІВ ДВА

А-а, котів два,
сірі, білі обидва,
по бережку ходили,
качечку ловили.
А качечку на юшечку,
а пір'ячко в подушечку,
щоб дитинка була спала,
була спала, не скакала.
А-а, а-а! А-а, а-а!

ХОДИТЬ СОН ПО ДОЛИНІ

Ходить Сон по долині
в червоненькій жупанині.
Ближче мати до дитини:
— Ходи, Сонку, в колисоньку,
приспи мою дитиноньку.
Бодай спало — не плакало,
бодай росло — не боліло,
головонька і все тіло —
отцю й мамці на потіху,
добрим людям на службу.

ЗАКЛИЧКИ

Іди, іди, дощику,
зварю тобі борщику
в полив'янім горщику.
Я яечком забілю,

а яєчко прісне,
а сонечко блисне.

Дощику, дощику,
звари мені борщику,
а я тобі — кашки,
підем до Мелашки.
Ой дощику, поливайнику,
поливай, поливай,
поливай, поливай,
та і нас не минай.

(Шукаючи гриби)
Помагай, гаєчку,
дай гриба й бабочку,
сироїжку з ріжку,
хрящика з ящика,
красноголовця з хлопця.

Вийди, вийди, сонечко,
на дідове полечко,
з дідового полечка —
на бабине зіллячко,
з бабиного зіллячка —
на моє подвір'ячко.
А ти, хмаро, — під татари,
а ти, сонце, — під віконце.

Благослови, мати, весну закликати!
Весну закликати, зиму проводити!
Зимочка в возочку,
літечко в човночку.

Сонечко, сонечко, глянь у віконечко,
діткам маленьким з неба засяй.
Весно-весняночко, панно-паняночко,
гарними квітами, ніжними вітами,
співом пташиним нас забавляй.

ЗАКЛИЧКИ

Нумо, нумо, дітвора,
біжіть швидше до двора —
починати гру пора!

Любі хлопчики й дівчатка,
годі вам байдикувати!
Йдіть-но, будемо ми грати!

Оду-ду, оду-ду,
знаю я цікаву гру!
Гей, біжіть усі сюди,
приступаємо до гри!

Діти — квіти, діти — квіти,
нащо вдома вам сидіти?
Краще йдіть усі сюди,
приєднайтеся до гри.

ПРИМОВКИ

(Після купання)

Вода, вода холодная,
стечи з мене, нагрій мене.
А з кого не стече,
того сонце спече.

(Як вперше побачиш бузька)

Бузьок-чапля,
молока крапля
і в горнець, і в скопечь,
а сам бузьок — молодець.

(Щоб перервати гикавку)

Гикавко, гикавко, піди до води,
кого там зустрінеш, того й напади.
Хоч бика, хоч корову,
хоч дівчину чорноброву.

(Як попаде щось в око)

Порошко, порошко,
вийди на дорожку.
Дам тобі горошку.

(Коли збираєш гриби)

Губи, губи*,
Сходіться до купи!
Маримушки, ковпачки,
Взувайтесь в ходачки,

---

*Губи — тут: гриби (діал.).

чобітки зелені,
сходіться до мене!

(Коли хочеш спіймати метелика)
Бабочко, бабочко, сядь на тину,
а я тебе уловлю,
та побачу, та й пущу.

(Під час гри в піжмурки)
Діти, діти, дітвора,
всі виходьте із двора.
Хто не заховався,
той кричить: «Ура!»

ЛІЧИЛКИ

(До гри «Піжмурки»)
Йшла Маринка по стежинці,
загубила там корзинку.
А в корзинці паляниця,
хто з'їв — тому жмуриться.

(До гри «Котик і мишка»)
У зеленому садку
сидить котик в холодку.
Лапкою чеше вуса,
язичком лиже пузо.
Хвостиком — круть-верть,
сіру мишку — хап!

ЧАРІВНЕ ГОРНЯТКО

Українська народна казка

Жила собі сім'я — чоловік та жінка. Одного разу їм приснився сон, що як вони віддадуть усе своє багатство людям, то ще більше забагатіють. Так вони і зробили. Роздали своє багатство бідним і стали ждати, поки до них прийде ще більше багатство. Але так і не діждалися. І пішов чоловік світ за очі.

Йде, йде чоловік лісом, селами, містами і стрічає, нарешті, старенького-старенького діда. І от вони йдуть вже вдвох. Почули вони, що в одного царя захворіла дочка, і ніхто не може її вилікувати. Пішли чоловік та дід до царя і сказали, що вилікують царівну.

Дідусь знався на чарах: дмухнув дівчині в рот цілющого повітря — вона й ожила.

Цар питає діда, що він хоче за лікування. А старий побачив горнятко і сказав, щоб дали його. Тільки вийшли з палацу, як чоловік і говорить до діда:

— Який ти дурний! Вилікував дівчину, а взяв горщик за це.

Дід нічого не відповів.

І пішли вони далі.

Через кілька днів почули вони, що знову в одному царстві хвора дівчина, і ніхто не може її вилікувати. Пішли вони туди, вилікували її.

Цар питає: «Що вам за це дати?» Думав дід, думав, але побачив сир у ящику і сказав, щоб дали їм того сиру.

Як вийшли вони в дорогу, то знову чоловік обізвав діда дурнем за те, що взяв сир.

А дід сказав, що як зголодніють, то буде сир, і вони поїдять.

І от вони йдуть холодними, пустими лісами, горами. А чоловік ззаду йде і потрошку їсть сир. І так він з'їв увесь. Сіли вони спочивати. Дід побачив, що немає сиру, і питає чоловіка:

— Де сир?

А той говорить, що сном-духом нічого не знає. І скільки дід не питав його, чоловік не зізнався. Дав дід чоловікові горнятко і сказав, щоб він пішов і викопав ямку та набрав там води.

Чоловік пішов і тільки копнув — побачив срібло. Потім другий раз копнув — побачив золото. Вони викопали золото. Дід розділив його на три купки. Чоловік побачив це і сказав:

— А чого на три? Нас двоє.

А дід говорить:

— Це тобі золото, це — мені, а третя купа тому, хто з'їв сир та не признався.

Соромно стало чоловікові. Він хотів зовсім відмовитися від золота. Але дід сказав:

— Колись ти все багатство бідним роздав, то тепер тобі все нехай повертається.

Сказав так, та й зник. Тільки звідкись здалеку доносилися слова: *«За добро — добро приходить»*. А ще запам'ятай: *«Що сховав — те пропало, що віддав — те твоє»*.

ХТО РОЗУМНІШИЙ?

З народного

Їхали два пани один одному назустріч, їдуть і ніби не бачать один одного. Аж тут їхні вози зачепилися й стали. Почали пани сваритися: хто кому повинен був дати дорогу. Сварились, сварились — аж іде старий дідок.

Один панок запитує діда:

— Скажіть, хто з нас кому повинен дати дорогу: чи той, що згори їде, чи той, що під гору?

А дідок і каже:

— Розумний завжди дасть дорогу, куди він не їде.

Тоді пани повернули: один — ліворуч, а другий — праворуч та й роз'їхалися, бо дуже їм не хотілося зоставатися в дурнях.

СКОРО МОВЛЮ СКОРОМОВКУ

Скоро,
скоро
мовить
Ганка
скоромовки-
спотиканки.
Слово
в слово
слова
ловко
скоро
мовить
скоромовки.

НЕБИЛИЦІ

Кріт улітку в лісі зміг
збудувать собі барліг.
А ведмідь заліз в дупло,
влаштував собі житло.
Білка теж знайшла містечко —
на кущі звила гніздечко.
Вирич нірку горобець —
нісенітниці кінець.

В ліс Незнайко увійшов —
під кущем йоржів знайшов.
Біля річки посидів —
наловив собі грибів.
До городу завітав —
стиглих яблук накопав.
А по саду походив —
моркву з яблуні струсив.

РОЗУМНИЙ ІВАСЬ

Смішинка

- Чого плачеш, Івасю?
- Та-бо загубив копійку.
- На тобі дві копійки, та тільки не плач!
- Івась узяв дві копійки, сховав та й знов плаче.
- Та чого ж ти ще плачеш?
- Як же мені не плакати? Якби не загубив тої копійки, то вже мав би три!

СКАКАНКА

Гоп-гоп-гопака!
Це вам справа ось така:
перший раз — це ще не штука,
але другий — то вже мука.
А як скочу три-чотири,
в черевиках будуть діри,
а як скочу п'ять і шість,
кожен з нас репетку з'їсть,
а як скочу сім і вісім,
засміється вовк у лісі,
а як скочу дев'ять-десять,
то вже шнурок обірветься!

ЗАГАДКА З ВІДГАДКОЮ

Сказав Грицько сестрі Галинці:
«Свічок ось десять на ялинці,
а скільки буде по хвилині,
як загашу я зараз три?
Відгадуй швидко. Говори!»
«Таж сім! — на те йому сестричка. —
Порахувати — це дрібничка!»
«Ой, ні! Залишаться три свічки, —
відповідає Гриць умить, —
бо сім незгашених... згорить».

РЕДЬКА

Гра

Ця гра до вподоби дівчаткам. Спершу треба визначити, кому бути «сусідкою». Можна розпочати з лічилки:

Раз, два, три, чотири,
А нас грамоти учили —
І читати, і писати,
І по двоє в ряд ставати.
Раз, два, три,
геть іди!

На кого випадає останнє слово, той відходить убік. Аті, хто залишився, діляться на пари. Стають по двоє, потім присідають одне навпроти одного на коліна: пара неподалік від пари, рядками, подібно до того, як росте редька на грядці.

«Сусідка» підходить до крайньої пари і починає розмову:

— Бабо, дай редьки!

— Скопай грядку, то й знатимеш, звідки редька береться.

«Сусідка» обходить довкола «редьки», показуючи, як копають грядку. А тоді звертається уже до другої пари:

— Бабо, дай редьки!

— Посади собі.

Знову слід обійти довкола «редьки» та показати, як її саджають. З тим же запитанням «сусідка» підступає до інших пар, а їй відповідають:

— Полий собі.

— Посапай собі.

— Прополи собі.

«Сусідка» показує, як усе те робиться, аж поки почує:

— Вирви собі.

Та пара, яка це каже, міцно тримається за руки, а «сусідка» хапає когось одного попідруки й намагається відірвати від того, з ким він зчепився руками. Як не відірве, то далі йде зі своїм запитанням. А як відірве, то сяде на те місце, а її замінить той, хто не вдержався, і гра триває.

ПЕНЬ

Гра

Щоб було цікавіше, добирається відповідна лічилка, наприклад:

Раз, два, три, чотири, п'ять!

Стали в колі ми кружлять.

Покружляли, розійшлися,

ні на кого не дивися.

Ось уже й визначено, кому починати. Цю лічилку взято не випадково, бо грають саме п'ятеро. А ще треба знати, що таке квадрат (меншим можуть підказати старші).

Тепер четверо стають по кутах, а п'ятий — посередині. Він підстрибує на обох ногах і приказує або приспівує:

Пень, пень, дай конопель,

трошки горошку,

олії з ложку!

За останнім словом усі четверо спішать поміня- тись місцями. Звичайно, кожен міняється місцем з тим, хто до нього ближче стоїть та кому непо- мітно подав знак, щоб п'ятий не побачив. А він намагається захопити чиєсь місце, як тільки воно звільниться. Коли це вдається, то на середину ви- ходить той, хто не встиг перескочити. Так грають, поки не потомляться.

ЗАВДАННЯ

1. До усної народної творчості відносяться:

- А)** народні казки;   **Б)** оповідання;   **В)** вірші;
прислів'я та   наукові твори;   байки;
приказки;   літературні казки.   п'єси.
дитячі пісеньки;
скоромовки;
загадки;
потішки.

2. Казка — це ...

- А)** влучний народний вислів із повчальним зміс- том;
Б) розповідний твір про вигаданих осіб та події;
В) вигадка, невеликий смішний твір.

3. Лічилка — це ...

- А)** вигадка, невеликий смішний твір;
Б) вірш з лічбою, за допомогою якої діти перед грою визначають ролі окремих гравців;

- В)** жартівливий вислів, що складається із важких для швидкої вимови слів.

4. Прочитай і вивчи скоромовку.

Старий качур крекче качці:

— Ти чудо бачила чи ні?

До річки човен мчав на тачці.

По річці – тачки на човні.

5. Дай відповіді на запитання.

- А)** — Що означає слово «чарівне» у назві казки «Чарівне горнятко»?

— Що приснилось чоловікові та жінці?

— Що вони зробили після цього?

— Яку плату взяв дідусь за лікування хворих?

— Що зробив чоловік із сиром?

— Як поділив золото дідусь?

— В яких словах «сховалася» головна думка казки?

- Б)** — Яку пораду дав дідусь панам (бувальщина «Хто розумніший»)?

- В)** — Які нісенітниці описано в «Небилицях»?

6. Прочитай прислів'я про мову та поясни їх зміст.

- ♦ Птаха пізнають по пір'ю, а людину — по мові.
- ♦ Слово до слова — зложиться мова.

4. У світі казки чарівної

ПРИКАЗКА ДО КАЗКИ

Скорочено

Казка, друзі, — не на сміх,
не із брехеньок пустих.
Казка — це не просто міх
небувалих лих і втіх...
Казка — наче той горіх.
Ти попробуй розкуси —
знайдеш стільки в нім краси,
стільки мудрої поради,
стільки вигадки і правди!

Казка — вигадка, та в ній —
в шкаралупі золотій —
зерня сховане смачне.
Хто дістане, той почне
думу думать про життя,
збудить в серці почуття,
мов торкнеться до вогню —
вийде сміло на борню
за добро і проти зла!
В казці — сила немала...

Валентин Бичко

ВЕДМІДЬ І ПАВУЧОК

Українська народна казка

Одного разу після довгої мандрівки по лісу ведмідь заліз у свій барліг і міцно заснув. А коли прокинувся, то побачив, що по його лапі повзе павучок.

— Що це ти собі надумав? По мені, ведмедеві, лазити?! — роздратовано пробурмотів ведмідь. Розсердився на павучка і хотів був його вбити.

Що міг вдіяти маленький павучок проти такого велетня?

— Даруйте, дядьку, я більше не буду,— почав благати павучок ведмедея. — Відпустіть мене, я вам ще в пригоді стану.

— Чим же ти, дрібнота, можеш мені послужити? — здивувався старий ведмідь. — Яка може бути з тебе поміч?

Але все-таки пожалів маленького і відпустив.

Через деякий час у ліс прийшли мисливці. Ходять, блукають у лісній гущавині то в один бік, то в другий, адичини нема. Хотіли вже додому повертатися, як несподівано натрапили на сліди ведмедея і почали за ним ганятись. Бідний ведмідь не знав куди подітися, щоб врятуватися від мисливців. Ось-ось виб'ється із сил, як раптом угледів під величезною скелею яму і скочив туди.

Павучок це бачив і одразу про все здогадався. Поліз скоренько до тої ями і швидко обснував її густою павутиною. Потім став чекати, що буде далі.

Посидів трохи, аж тут біжать мисливці. Прибігли і стали неподалік від скелі.

— А може, наш бурмило сидить у тій ямі, що під скелею? — сказав один з мисливців.

— Туди він не міг залізи, — озвався другий мисливець. — Хіба ти не бачиш — там повно павутиння. Якби ведмідь заліз туди, то павутиння порвав би. Хіба не так?

— Це правда! — підтвердили інші мисливці.

Постояли, покрутилися та й пішли далі. А старий бурмило сидить собі тихенько у тій ямі й від страху ані живий ані мертвий. Так злякався, бідолаха, що не смів навіть поворухнутися. І сидів там довго-довго. А врешті вирішив визирнути — подивитись, чи нема якоїсь небезпеки.

Лізе ведмідь з тої ями і очам своїм не вірить: яма поснована густим павутинням, а павучок гойдається на ньому і сміється.

— Бачите, дядьку, — озвався він до ведмедя, — якби не моє павутиння, то вас давно не було б на світі. Ви мене тоді пожаліли, то і я вас пожалів. Як кажуть: «Старе добро не забувається».

— Широ тобі дякую, павуче, що ти врятував мене від смерті, — відповів зі сльозами на очах старий ведмідь.

Відтоді ведмідь ставився до павучка з великою повагою і вдячністю.

ДВА ЛЮСТЕРКА

Казка

Озерце з давніх-давен називають голубим люстерком.

Кожного літнього ранку Сонечко вмивається прохолодною росою і поглядає на своє рум'яне личко, яке віддзеркалюється в Озерці. Пропливають над ним біляві хмарки й теж чепуряться. А Черемха тільки про воду й думає — цілими днями милується собою!

Увечері задивляються у водяне люстерко яскраві зорі і Місяченько, тихі світлячки на берегах. Навіть кажани — й ті, шугаючи над водою, радісно попискують: «Ми чорнокрилі! Ми вухаті! Якого завгодно kota можемо налякати».

Минуло літо. І ось уже випнула холодні губи й дмухнула снігами Зима. Пішли по водяному люстеркові сирі брижі. І нічогісінько в ньому не стало видно!

Дізнався про те Грудневий Морозенко і приніс у подарунок Озерцю інше люстерко — льодяне, у білосніжній оправі.

— Бери, Озеречку, сховайся під ним, і тобі тепліше буде.

— Спасибі, Морозенку, — подякувало Озерце. А незабаром угрілося та й задрімало.

Першими помітили подарунок Грудневого Морозенка зайці. Дуже сподобався він їм. Пристрибали ближче — і давай білі шубки приміряти та вглядатися в льодяне люстерко. А білочки й собі почали чепуритися.

Отак цілу зиму звірята, птахи і навіть Сонечко (воно сніжком розтиралось) підходили до льодяного люстерка в білосніжній оправі, милувалися собою, чепурилися.

Нагодилася Весна. Побачила те люстеречко й руками сплеснула:

— Яке гарнесеньке!

— Вам подобається?— прокинулось Озерце.

— Дуже!

— То візьміть його, будь ласка, від мене в подарунок! А я ще друге маю — голубе!

Взяла Весна незвичний подарунок, подякувала та й пішла за білий березняк, на лани широкі.

Відтоді кожної зими Грудень приносить подарунок Озерцю, а Озерце віддає Весні льодяні люстерка у білосніжній оправі.

ЧУДО-ГРУША

Українська народна казка

Жив на світі один бідний чоловік. Тільки й багатства в нього було, що дітки. Та ще корівка, але така вже вона стара була — самі кості та шкура. Ні телят, ні молока від неї не було. Не раз люди казали йому, щоб зарізав її, то діти хоч кістку якусь обгризуть.

— Ні, — каже він, — я цього не зроблю. Скільки років годувала нас, а тепер її різать та їсти! Нехай уже від своєї смерті гине.

А корівка вже й не встає. Підійшов він до неї та й говорить, як з людиною, оплакує, що вже скоро

не стане її, як погано їм буде без неї. Чухає, ласкає її. Коли чує, корова заговорила до нього людською мовою. Каже:

— Добрий мій хазаїне, спасибі тобі за все, за ласку, за те, що ти жалієш мене. Тепер же ти послухай і зроби так, як я кажу. Коли мене не стане, візьми мене закопай у себе біля хати під вікном, а там побачиш, що буде.

Так він і зробив, як корівка казала. На третій день бачить, що на тому місці росте якесь дерево. З кожним днем все більшає і більшає. За весну виросла велика груша. Зацвіла, а на осінь і груші вродили. Так рясно! А які груші! Здорові та гарні, а добрі вже які! Таких груш ще ніхто не бачив. Посмакували вони грушами, сусідів пригостили. Тоді хазяїн каже, що треба ще й пана грушами пригостити. Бо пан у них був добрий, не такий, як інші, що з людей знущаються. Поніс він до пана цілий кошик груш. У пана якраз були гості — інші пани.

Побачили такі груші, а як покуштували, то й кажуть:

— Це чудо, а не груші. Таких груш у світі нема.

Питає пан:

— Де такі груші ростуть?

Розказав чоловік панові все про корову. Всі здивувались. Пан тоді каже:

— Дам я тобі корову, нехай твої діти молоко п'ють.

Веде чоловік корову додому, радий-радісінський.

Зустрічає його один багач, питає, де корову взяв. Розказав чоловік і багатому, як йому пан корову подарував. Не вірить той. Захотів сам побачить грушу.

А як побачив та покуштував груш, то від заздрості мало не луснув. А тут пани приїхали груші куплять. Гарні гроші дають за них.

Є вже в бідного і молоко, і гроші. А багач злиться, місця собі не знаходить, що в бідного така груша є.

«Як у мене нема, то і в тебе не буде», — подумав він.

Діждався ночі, нагострив сокиру добре і пішов грушу рубать. Як розмахнувся, з усієї сили вдарив по груші, а груша була дуже тверда. Як відлетить сокира, та вдарила його по нозі. Від болю він знепритомнів, упав під грушею.

А хазяїн чув, як щось бухнуло. Вийшов з хати подивитись. Побіг людей покликав, по лікаря послав. Зійшлися люди, побачили, що багач сам собі накоїв. Комусь зло робив, а воно обернулося проти нього. Ніхто і не жалів його; кажуть, що заробив, те й одержав.

А груша росла собі, кожного року врожай добрий давала. Хазяїн мав добро сам і з іншими ділився. А люди шанували його.

На цьому казці кінець, а хто слухав — молодець.

ЧАЙКИ І РАК

Українська народна казка

Заліз Рак у корчі та й їсть зелений листок, що впав із верби. Чує — сіли на воду дві чайки. Сіли й розмовляють. Одна каже:

— Що найкраще в світі?

Друга відповідає:

— Найкраще в світі — висота. Високо-високо сяє сонце. Безмежно синє небо...

Підслухав Рак розмову чайок і вирішив подивитись: яке ж воно, те синє небо? Виліз на берег, звів очі, глянув і злякався: у тому синьому небі не було ні мулу, ні корчів, ні болота.

— Ні, найкраще в світі — це маленька затишна печера...

ЗАВДАННЯ

1. Прочитай пісеньку. Які казки ти любиш читати?

Мамо розкажи мені казку —
про хитрого короля,
про мудрого коваля,
про красуню царівну,
про сопілку чарівну,
про бубликів в'язку
розкажи мені казку.

2. Дай відповіді на запитання.

А) — Що таке казка?

— Які бувають казки?

— Хто автор народних казок?

— Чим казка відрізняється від оповідання?

Б) — З чим порівнюється казка у вірші В. Бичка «Приказка до казки»?

— Де «захована» головна думка казки?

В) — Що хотів зробити ведмідь з павуком (казка «Ведмідь і павучок»)?

— З яким проханням звернувся павучок до ведмедя?

— Що згодом сталося із ведмедем?

— Хто врятував його?

— Як маленький павучок врятував ведмедя?

— Чи змінилось ставлення ведмедя до павучка?

— Які слова в казці виражають її головну думку?

Г) — Що називається голубим люстерком у казці «Два люстерка»? Чому?

— У яку пору року милувалась собою природа в голубому люстерку?

— Від кого Озерце отримало в подарунок льодяне люстерко?

— Хто ще зачарувався своїм відображенням у льодяному люстерку?

— Кому Озерце щороку віддає льодяне люстерко?

— Чому казка має таку назву?

Г) — Яким було життя чоловіка з казки «Чудо-груша»?

— Що порадили йому люди?

— Чи послухав чоловік людей?

— Що сказала корівка чоловікові у відповідь на його ласку, співчуття?

— Як чоловік розпорядився врожаєм груш?

- Що отримав чоловік від пана за кошик груш?
- Кого зустрів чоловік по дорозі від пана додому?
- Що зробив заздрісний багач?
- Як вчинив хазяїн, коли побачив неприємного багача?
- Як поставились люди до багача?
- Яким було ставлення людей до хазяїна?
- Хто з дійових осіб тобі сподобався? Чому?
- Чиї вчинки не сподобались? Чому?
- Яким треба бути, щоб люди поважали тебе?
- Чому казка має таку назву?
- Який інший заголовок можна дібрати до цієї казки?

3. Прочитай текст. З якої він казки?

Збирала наво собі тинхаку в ісіл. огоКожн дян лаходи азко в сіл аз їжею.

маСа ідеп, а ткамді канаже кнутизам инкухат і муконі рейдвє не нятивідчи ...

4. Продовж міркування.

Найкраще в світі – це ...

5. Україно, ясен мій цвіте

ІМ'Я НАШОЇ БАТЬКІВЩИНИ

Наша славна Україна,
наше щастя і наш рай!
Чи на світі є країна
ще миліша за наш край?
І в щасливі, й злі години
ми для неї живемо,
на Вкраїні й для Вкраїни
будем жити й помремо...

Володимир Самійленко

ЩО ТАКЕ БАТЬКІВЩИНА

Батьківщина — це земля, на якій ти народився, де народилися і твій дід, і твій батько, і всі ми.

Коли дивитися на карту, то можна побачити і гори Карпати, і Дніпро, і Чорне море, і Дністер. Це все — твоя Батьківщина. А кризь твоє вікно видно лише вулицю. І ще — дерева. І ще — ставок, де плавають качки. Але це теж куточок нашої країни, хоч його не знайдеш на карті, такий він маленький. Але саме з таких невеличких куточків і складається Батьківщина.

Батьківщина — це рідне твоє місто чи село, вулиця, де стоїть твій будинок...

Батьківщина — це твоя рідна мова, якої навчили тебе мама й тато. Батьківщина — єдина в нас, як мати...

Стиглими житніми морями, чудовими карпатськими верховинами, безмежними таврійськими степами пишається наша Україна поміж інших держав.

Як могутні роботящі руки — її заводи і фабрики. З них виходять автомобілі й трактори, потужні тепловози, верстати, холодильники й телевізори, барвисті тканини й модне взуття.

На безкраїх ланах визріває зерно, якого вистачає на теплий, запашний коровай для всіх людей.

Батьківщина — це й пісні, жартівливі та журливі. Пісня єднає нас, бо її гарно співати разом. Вона супроводжує нас від народження. Мама співала колискову й тобі, коли ти був немовлям... З піснею й дорога коротша і цікавіша.

Батьківщина — це й казки, які розповідає тобі бабуся. Їй теж розповідала казки її бабуся. До тебе вони приходять із книжок, телепередач, з кінофільмів.

Це й зелена трава, на якій можна бігати, співати, лежати і дивитися в небо, де пливуть білі хмаринки.

ДЕРКАЧ І КРІТ

Із далекого теплого краю повертався на північ, на нашу землю, маленький Деркач. Це сіренька пташка. Улітку вона виводить у нас діток, а на зиму відлітає в Африку.

Важко летіти Деркачеві, маленькі в нього крильця. Тому він де летить, а де й пішки іде. Іде собі Деркач й тихенько пісеньку співає про далекий північний край, про гніздечко під кущем лози на зеленому лузі — там його мила батьківщина.

Іде собі, іде й зустрічає Крота. Сидить Кріт у норі, висунув мордочку й питає Деркача:

— Хто ти такий і куди йдеш?

— Я — пташка Деркач, повертаюсь на батьківщину із теплого краю.

Розповів Деркач Кротові про свою далеку північну вітчизну й про теплу африканську землю.

— А чого ти не поселишся на тій теплій землі й не живеш там завжди? — питається здивований Кріт. — Чого щороку мандруєш тисячі кілометрів? Ти ж до крові поранив ноги. Тебе скрізь підстерігає шуліка. Що ж примушує тебе так поневірятися? Що кличе на холодну північ?

— Батьківщина, — відповів Деркач.

Василь Сухомлинський

НАЙРІДНІШІ СЛОВА

Не шуми, зелений верше, —
хай почує вся земля,
як дитина слово перше,
слово МАМА промовля.

Ген тополя серед поля,
що додолу вітер гне;
хай дитина в слові ВОЛЯ
незглибимий зміст збагне.

Тополинний лист в діброві
шелестить своє весні, —

таємниче в РІДНІЙ МОВІ
одкривається мені...

То, згинаючись, раїна,
гей, шумить за небокрай,
що країна Україна —
мій коханий диво-край!

Володимир Лучук

РІДНА МОВА

Сію дитині
в серденько ласку.
Сійся-родися
ніжне «будь ласка»,
вдячне «спасибі»,
«вибач» тремтливе, —
слово у серці —
як зернятко в ниві.
«Доброго ранку!»,
«Світлої днини!» —
щедро даруй ти
людям, дитино!
Мова барвиста,
мова багата,
рідна і тепла,
як батьківська хата.

Варвара Гринько

КИЇВ

Київ — дуже велике місто. Він стоїть на березі Дніпра. По той бік ріки берег низький — там розляглися широкі луки аж до обрію; навесні вони на кілька кілометрів залиті водою. А по цей бік Дніпра здіймаються високі гори, і на цих горах височить наш Київ.

Вулиці в Києві гористі: вони раз у раз підіймаються і опускаються — вгору і вниз. Київ стоїть на горах: він через те дуже красивий. У ньому гарні будинки, широкі вулиці, і всі ці вулиці обсажені деревами.

От, наприклад, хоч би бульвар Шевченка. Посеред нього тягнеться довга алея з високих тополь і рясних кущів.

У Києві багато дерев, а найбільше — каштанів. Навесні вони всі цвітуть — тоді ціле місто немовби прибралося на свято. А восени — йдеш по вулиці, а перед тобою — торох! торох! — падають на тротуар дозрілі каштани і з тріскотом вискакують зі своїх колючих оболонок.

Наталя Забіла

Народ скаже, як зав'яже

- ◆ Там земля мила, де мати народила.
- ◆ Ми з такого роду, що любимо свободу.
- ◆ У чужій стороні і сонце не так світить.
- ◆ Де рідний край, там і під ялинкою рай.
- ◆ Всюди добре, а вдома найкраще.

ЗАВДАННЯ

1. Прочитай акровірш. Про яку річку в ньому розповідається?

Давно ця річка славна
Народи три єднала
І в Чорне море плине.
Простори України
Розкішно прикрашає.
Очиці милує дитини.

2. Дай відповіді на запитання.

- А)** З якого твору рядки «На Україні й для України
будем жити й помремо...»?
А. «Ім'я нашої Батьківщини» (В. Самійленко);
Б. «Що таке Батьківщина»;
В. «Найрідніші слова» (В. Лучук).
- Б)** — Про що співав Деркач (В. Сухомлинський
«Деркач і Кріт»)?
— Що кличе Деркача з теплих країв на північ?
- В)** Про які найрідніші слова говориться у вірші
В. Лучука «Найрідніші слова»?
- Г)** Які «чарівні» слова згадує В. Гринько у вірші
«Рідна мова»?
- Г)** Що ви знаєте про столицю України (Н. Забіла
«Київ»)?

- Як називається головна вулиця Києва?
- Кого вважають засновником древнього міста?
- На якій річці розташований Київ?

3. Продовж речення.

Батьківщина — це твоє рідне ...

Батьківщина — це твоя рідна ...

Батьківщина — це й пісні, ...

4. Прочитай і поясни прислів'я.

- ◆ Без верби і калини і нема України.
- ◆ Там земля мила, де мати народила.
- ◆ Ми з такого роду, що любимо свободу.
- ◆ У чужій стороні і сонце не так світить.
- ◆ Де рідний край, там і під ялинкою рай.
- ◆ Всюди добре, а вдома найкраще.

5. Вивчи уривок з вірша В. Сосюри «Любіть Україну».

Любіть Україну у сні й наяву,
вишневу свою Україну.
Красу її вічно живу і нову
і мову її солов'їну.

ПРАЦЬОВИТА В НАС СІМ'Я

Ось і літа вже нема...
Я прокинулась — зима!
В сад доріжку-білосніжку
я розчистила сама.
А надвечір мій татусь
із заводу повернувся.
Я із мамою на кухні
біля плитки клопочусь.
Сів мій тато до стола,
я вечерю подала.
Засміявся татусь до мене:
— Ач, хазяечка мала!
Працьовита в нас сім'я —
отака росту і я.
Недаремно каже мама:
— Помічнице ж ти моя!

Лідія Компанієць

НАШ РІД

Мама вишиває на білому полотні зелений барвінок, чорнобривці, сині волошки. Навіть маленьку качечку-утінку вишила.

- Що це буде, нене? — питає Андрійко.
- Українська святкова сорочечка для тебе.
- Чому українська? — допитується Андрійко.

— Бо вишиваю такі квіти, які ростуть на нашій землі. А земля наша зветься Україною. І ти — маленький українець.

— А ти, мамо?

— І я українка, і татко, й бабуся, й дідусь. Ми — українського роду. І любимо нашу землю, нашу мову, наші квіти. Україна — як наша рідна хата. І сусіди в нас є — Білорусь, Росія, Молдова, Грузія, Вірменія. Ми й сусідів любимо, бо вони добрі, вони — наші друзі.

Андрій М'ястківський

ТІЛЬКИ ТОБІ, БАБУСЮ

У неділю за обіднім столом зібралася вся сім'я. На чільному місці сиділа сива, наче голубка, бабуся, поряд знею (на подушці, щоб міг дотягнутися до тарілки) — онучок Вітя, а далі — тато і мама.

Коли вже попоїли і салат з помідорів та огірків, і борщ, і рум'яні котлети з гречаною кашею, мати внесла з кухні повну вазу персиків, припрошуючи:

— Їжте, будь ласка. Це сьогодні замість компоту.

— Бабусю, он той найбільший персик — то тобі, — мовив Вітя і показав пальцем на рожевощогого красеня, який увінчував гарно викладену гірку з жовтогарячих плодів.

— Я тобі його подам, — сказала старенька. — Той персик, Вітю, так і проситься до тебе на тарілку.

— Ні, ні, — замахав руками хлопчик. — Тільки тобі, бабусю, тільки тобі.

— Дякую, Вітю. А тепер поклади собі ось ці два красені. Вони теж дуже смачні.

— Ні, бабусю. Спочатку всі з'їмо по одному, потім — знову всі по одному. Щоб вистачило кожному.

— Хай буде так, — погодилася старенька.

Батько з матір'ю презирнулися — в очах світилася радість. Вітя надкусив соковитий персик і подарував рідним щасливу усмішку.

Григорій Поволоцький

ДОБРИЙ ЧАРІВНИК

Учора мама пекла пиріжки з сиром та й каже:

— Миколко, віднеси гостинця тітці Ганні.

Тітка живе поруч — лише перейти вулицю. В невеликому будинку.

— Пригощайтеся, тітко, свіжими пиріжками, мама прислала, — каже Миколка, ставши на порозі.

— Ох ти ж, мій племіннику любий, — спасибі тобі. Хай колись спечу, то й тебе почастую.

— Я, коли йшов до вас, то мало не перечепився. У вас сходинок біля ґанку поламані.

— Оце все хотіла попросити твого тата, щоб полагодив, та все забуваю.

— Я перекажу йому, що ви просили, — пообіцяв хлопчик і вибіг з хати.

Вранці, коли всі пішли на роботу, Миколка взяв молоток і цвяхи та й пішов до тітчиної хати. Оглянув сходинок, прилаштував дощечки й кожную прибав.

Увечері до них зайшла Ганна та й хвалиться:

— Хтось так гарно відремонтував мені сходишки. Чарівник якийсь.

Миколка глянув крадькома на маму й тітку і посміхнувся.

Григорій Поволоцький

НЕДОГАДЛИВА ДОНЬКА

Була неділя. Неля сиділа в кріслі й читала книжку. Мама натирала мастикою підлогу. Стомлена, вона раз у раз зупинялась, розгинала спину.

Дівчинка попросила її:

— Мамо, ти посидь. Не треба так поспішати.

Та мама спішила: сьогодні вона з донькою має йти в ляльковий театр.

За хвилину Неля знову озвалась:

— Мамо, ну відпочинь же трошки!

Мама, не підводячи голови, мовчки дотерла підлогу. Потім заходилась мити вікно в кухні.

Неля відклала книжку, ходила за матір'ю, заглядала то з одного, то з другого боку, не замовкала:

— Хіба неодмінно сьогодні? Можна й завтра прибрати в кухні...

А мама чомусь посміхалась і, поспішаючи, поралась далі.

Пообідавши, Неля почала швидко одягатися. А мама, наче навмисне, шукала собі якоїсь роботи, мила тарілки, чистила виделки і ложки.

Донька нарешті розсердилась:

— Мамо, ну яка ж бо ти... справді! Ввечері почиши! І так уже стомилася. А в театрі дрімати будеш. Скажеш: «Нецікаво».

Мати сумно глянула на доньку, зітхнула:

— Ти, Нелю, наче й жалієш мене, але жаліти посправжньому не вмієш.

— А як треба? — здивувалася недогадлива Неля. А здогадатися ж було зовсім неважко.

Іван Костиря

КУДИ РОБОТА ХОВАЄТЬСЯ

Дівчинка вирішила після вечері помити посуд.

— Мамо, сказала вона, — тепер я завжди допомагатиму тобі. І ніколи не стомлюся.

Мати була зворушена. Вона пригорнула до себе доньку:

— Гаразд. Якщо так, донечко, тоді завтра перед моїм поверненням додому зроби щось у хаті. Що саме — побачиш сама.

— Добре, мамо, я все зроблю, тобі нічого не залишиться!

Наступного дня мати пішла на роботу. А дівчинка погралася у себе в дворі. Потім побігла до подружок. І раптом згадала про свою обіцянку все поробити вдома.

— Ой, пропала моя голівонька! — вигукнула вона. Дівчинка стояла у дворі і дивилася на всі боки. За що б їй узятися? Але чомусь ніякої роботи не бачила. Якби їй кинувся у вічі віник, вона підмела

б у дворі. Попався б совок— прибрала б сміття, ганчірка — помила б підлогу на веранді.

Раптом вона побачила на веранді ляльку. Дівчинка взяла її і почала гратися.

Настав вечір, уся сім'я зібралася в хаті. Після вечері мама спитала:

— Ну, що ти сьогодні, донечко, встигла зробити в хаті?

— Ой, — відповіла дівчинка, — я шукала роботу і не знайшла її. Коли ти йшла з дому, заховала усі роботи!

— Як це так вийшло? Віник і совок — під ганком, ганчірка — он там, на цвяшку. Тобі треба навчитися самій знаходити роботу.

Наступного дня дівчинка знайшла собі роботу: підмела у дворі, викинула сміття, помила підлогу. Отак вона навчилася допомагати мамі.

Шукур Сагдулла

ІЗ СИРОМ ПИРОГИ

Костик сидів на приступцях ганку і їв пироги. Як сита миша, він вигризав із кожного пирога начинку, а те, що лишалося, недбало кидав курям. Кури збігалися до Костика з усього подвір'я. Вони запопадливо зазирали йому в руки й гуртом налітали на кожну крихту. Тільки зозулястий півень стояв осторонь і вдавав, що до цього всього йому байдуже.

Раптом він підскочив до Костика, вихопив із полумиска останнього пирога і, тріпнувши крильми,

злетів аж на вершечок хліва. Там півень наступив на пиріг пазуристою лапою, швиденько видзьобав з нього начинку, а тісто кинув на землю.

Саме в цю мить вийшла з хати Костикова бабуся.

— Бабцю, — поскаржився Костик, — когутисько в мене пирога поцупив.

— Ох, розбійник! — почала соромити півня бабуся. — Пирога вкрав ще й поглумився над ним. Де ж бо це бачено, щоб сир виїсти, а тісто викинути!

— Квок-квок! — ображено крикнув з хлівця півень, що курячою мовою означало: «Я ж у вашого Костика навчився».

Василь Слапчук

НАВІЩО КАЖУТЬ «СПАСИБІ»

Дрімучим лісом ішло двоє подорожніх. Дідусь і хлопчик. Було жарко, хотілося пити.

Нарешті вони прийшли до струмка. Тихо дзюрчала холодна вода. Мандрівники нахилились, напилися.

Дідусь сказав:

— Спасибі тобі, струмочку.

Хлопчик усміхнувся.

— Чого ти усміхнувся, хлопче? — запитав дідусь.

— Навіщо ви, дідусю, сказали струмкові «спасибі»? Він же не жива істота: не дізнається про вашу подяку, не почує ваших слів.

— Це так. Якби води напився вовк, він міг би й не дякувати. Ми ж не вовки, а люди. Розумієш, навіщо

людина говорить «спасибі»? А знаєш, кого це слово вшановує, звеличує, підносить?

Хлопчик замислився. Він ще ніколи не думав над цією мудрою істиною. Тепер саме був час подумати: дорога через ліс ще довга.

Василь Сухомлинський

ДИВНИЙ ЗВІР

У хаті в нас
з недавніх пір
завівся дуже дивний звір.
Живе собі
і геть не йде.
А звуть його:
не-знаю-де.
Учора,
щойно я заснув,
мої штанці він проковтнув!

Та що там ті одні штанці?!
А кольорові олівці?!
А мій улюблений блокнот?!
А синій зошит мій для нот?!
Хустинок — п'ять!
Шкарпеток — шість!
Він і мене вже скоро з'їсть!
Відстати я його просив,
цукерки я йому носив.
Усе дарма!
Усе дарма!

Прокинувсь —
знов чогось нема!
— Ну, годі з мене, — я сказав.
І за порядком стежить став.
В шухляду клав я олівці
і вішав на стілець штанці.
Безладдя
звів я нанівець.
І звірові
прийшов кінець!

Галина Малик

ВИШИВАНКА

Відчуваю, що ось-ось прокинуться мама й тато.
Зійде сонце. День селом пройдеться.

«Що ще не зроблено?» — думаю.

Приношу свіжої води. Ставлю чайник. Підігріваю у чавунній сковороді воду, мию сковороду. Тоді наливаю туди трохи олії і додаю смальцю. Смачніше, коли різні жири, — від мами навчився.

Хутенько кришу цибулю. Перед тим, звичайно, очищаю її від лушпиння.

Яечню смажу.

Про Дерев'ячка, Вуглика думаю, з Місячком про те, про се в думках говорю.

«Що на дроті сушиться?» — питає Місячок.

Чайник булькає, яєчня ось-ось буде готова, і ноги самі приводять мене до дроту.

Дивлюсь: аж то хлопчача вишиванка!

А я так мріяв про вишиванку.

І коли мама встигла?
Танцюю від радості.
І я встиг.
Багато що.
Разом із друзями Дерев'ячком, Вугликом, разом
з Місячком!
Як добре вставати до схід сонця!
Дмитро Герасимчук

Народ скаже, як зав'яже

- ◆ Шануй батька й неньку, то буде тобі скрізь гладенько.
- ◆ Як грибочки ростуть діточки.
- ◆ Хто бабусю має, той потіху знає.
- ◆ Без сім'ї немає щастя на землі.

ЗАВДАННЯ

1. Відгадай загадку.

Цифра ця усім говорить,
скільки днів до тижня входить.
А як поряд стане буква «Я»,
то це буде вже ... (*сім'я*).

2. Вивчи лічилку.

Оцей пальчик — наш дідусь,
оцей пальчик — баба,
оцей пальчик — мама.
А цей пальчик — буду я!
От і вся моя сім'я!

3. Дай відповіді на запитання.

А) — Що вишивала мама на полотні (А. М'ястківський «Наш рід»)?

— Чому сорочка українська?

— Якого ми роду?

Б) — Чому оповідання «Тільки тобі, бабусю» має такий заголовок?

— Чому в очах батька «світилась радість»?

— Продовж речення:

«Бабусю, он той найбільший персик — то ...»

«Спочатку всі з'їмо по одному. Щоб вистачило ...».

4. Тестові завдання (за змістом творів «Добрий чарівник» Г. Поволоцького, «Недогадлива донька» І. Костиря, «Куди робота ховається» Ш. Сагдулли, «Навіщо кажуть «спасибі» В. Сухомлинського, «Працьовита в нас сім'я» Л. Компанієць).

1. «Добрим чарівником» був:

А) тато;

Б) дідусь;

В) Миколка.

2. Продовж речення.

«Добрий чарівник» ...

А) зварив обід;

Б) перевів бабусю через дорогу;

В) гарно відремонтував сходи тітці Ганні.

3. З якого твору слова: «Мамо, ну відпочинь же трошки!»?
- А) «Навіщо кажуть «спасибі»;
  - Б) «Недогадлива донька»;
  - В) «Працьовита в нас сім'я».
4. Хто не вмів жаліти по-справжньому?
- А) Мама;
  - Б) Неля;
  - В) бабуся.
5. Куди ховається робота?
- А) За шафу;
  - Б) у невідоме місце;
  - В) від очей лінивих дітей.
6. З якого твору слова: «Він же не жива істота: не дізнається про вашу подяку, не почує ваших слів»?
- А) «Із сиром пироги»;
  - Б) «Куди ховається робота»;
  - В) «Навіщо кажуть «спасибі».
7. Поясни слова пісні: «Батько і мати — два сонця у хаті».
8. Дай відповідь: хто тебе так щиро любить і вбирає, і голубить, і кладе у ліжко спати?
9. Опиши свою маму.
10. Поясни вислів: «Мати — беригиня роду».

БУСЛОВІ ІМЕНА

Там, де виріс в лузі клен,
де ясніє райдуга,
стільки тих собі імен
бусел навігадував!..
Став і каже:
— Кле-кле-кле...
Я не бусел, я леле...
— Що леле? Яке леле?
Що ти там наклекав?
— Буслом кликали, але
я уже лелека.
Знявся в небо той хитрун
із нової хати
і кричить:
— Я вже боцюн,
я боцюн крилатий!
— Як боцюн, чому боцюн? —
Я його питаю.
— А тому, що хмару цю
Крилами черкаю!
Потім тихо за селом
він сідає в лузі:
— Вже не хочу боцюном,
кличте чорногузом!
Так — то й так...

А він:
— Кло-кло...
По траві поглумився:
— Я вже гайстер, я бузько,
Я вже...
Та й задумався.

Отакий той дивний птах —
він польотом радує,
потім йде по болотах,
імена вигадує.

Андрій М'ястківський

КРАСА ЛЕБЕДИНА

Одного разу на сільському ставку несподівано приводнився великий птах. Дітлахи, звісно, помітили його й підняли галас.

— Дика гуска прилетіла! Дика гуска!

Почувши їхні крики, уважний до всього сторож Свирид пішов на став. І справді: на воді, похиливши довгу шию, плавав великий залітний птах. Навколо ставка вже юрмилися люди.

— Поранена, не інакше, — сказав хтось. — Треба добити, щоб гуска не мучилася.

— Ніяка це не гуска, а лебідь-шипун, — пояснив односельцям Свирид та й побрів по мілкому до птаха.

Поніс Свирид птаха додому. Одразу промив йому рану на крилі, забинтував. Лебідь за весь час ані разу не пручнувся, ніби розумів, що потрапив у руки доброго чоловіка.

Скоро настали холоди. Птахові діватися нікуди було, то й зазимував у Свирида, в одній з ним хаті. Дід його годував з рук, напував водою. Спершу сам, а потім дитлашня до нього занадилася. Сніжком лебедя прозвали, годували до самої весни.

А як настав травень, прилетіли його родичі. Видно, верталися тим же шляхом.

Сніжок уже два тижні гуляв у дворі разом з домашніми гусьми Свирида і навіть старшував над меншими, які ще не обжилися й не відали, кого більше боятися — свого рідного поводиря чи цього білого родича. Коли одного ясного дня почувся в небі лебединий клич. Сніжок враз заметушився, все йому байдуже стало, навіть кумедні гусенята.

Дід Свирид якраз порався на городі. Почув голос перелітних птахів і хотів глянути, відкіля та куди вони летять, коли почулося лопотіння крил на подвір'ї: то лебідь Сніжок знявся в повітря. Старий мало не крикнув услід: «Куди ти?», але лебедя не могла зупинити ніяка сила. Тим більше, що йому треба було наздогнати ключ.

Лебеді завжди повертаються туди, де побачили світ, а жити разом ніяк не хочуть. Батьки не дозволяють дітям селитися поряд. Кожна пара займає свою площу і на ній будує гніздо. Поряд з ними можуть жити чайки, качки, лисухи, а лебедям — зась. Такий у них порядок. Деякі пари повертаються точно на свої місця десятки років.

Дмитро Прилюк

ПО ЗАСЛУЗІ

Сонце, спека. Незважаючи на це, бджоли безперервно низкою вилітають з вулика і влітають до нього. Біля льотка, як і годиться, стоять вартові, уважно ворущать вусиками. Вони ними перевіряють кожну бджолу, — чи своя.

Тут же збоку крутиться оса у своєму тигрячому вбранні. Намір її зрозумілий: потрапити у вулик, — чи то за медом, чи, може, яку іншу шкоду зробити.

От одна з вартових відлетіла до поїлки — і враз осі нема. Вона вже прослизнула в льоток. Вартова, напившись, — знову на місці. Все йде наче як слід.

Аж ось в льотку якась метушня, збудження. І враз на виході з'являється процесія: дві бджоли і знову оса. Тільки вже не та, хистка й хижа, а майже в непристому стані. І ведуть її бджоли за обгризені цурпалки крилець. Враження таке, наче пані попідручки виводять. І осі — ясно видно — не з медом: ледве ворущиться. А не лазь!

Василь Сухомлинський

ХИТРОМУДРА ГУСКА

Почула якось гуска, що пером із її крила книжки пишуть, державні папери підписують, загордилася й заґелґотала:

— Ґо-ґо-ґо! Я — державна птаха, а не звичайна. Якби не моє крило та не моє перо, чим би книжки писали, як би укази-накази складали?

Почув цю похвальбу чорнильний горішок, на якому чорнило настоювали, теж хизуватися почав:

— Не простий я горіх, а чорнильний! Коли б не я та не гусяче перо, чим би книжки писали, чим папери підписували?

Дивлячись на них, і стара ганчірка носа задерла:

— З мене папір роблять! На мені пишуть. Не було б мене, та гусячого пера, та чорнильного горішка, не було б і грамоти на землі!

— Го-го-го! — гелґоче гуска. — Ходімо втрюх народ пристрахаємо. Нехай він нам славу співає, шану віддає! А то ми його пір'я позбавимо, чорнила не дамо, папір притримаємо! Незамінні ми!

Пішли гуска, чорнильний горіх та стара ганчірка шану добувати, слави вимагати.

Вислухав їх народ і звелів замість гусячих ставлевими перами писати, чорнило з чорнильного порошку готувати, папір з дерева виробляти.

На цьому й скінчилися похваляння старої ганчірки та чорнильного горішка. Ганчіркою почали підлогу мити, пил витирати, а про горішок навіть забули, де й на чому він росте.

Принишки горішок та ганчірка. А гуска все ще не заспокоюється. Гелґоче! Крилами махає, та злетіти не може. На це мало хто тепер увагу звертає. Тільки якщо трапиться в народі вискочка, або хвалько, або горлань, люди неодмінно про такого скажуть:

«Диви: мудрий, як гуска. Га?»

Євген Пермяк

ХЛОПЧИК І ДЗВІНОЧКИ КОНВАЛІЙ

Настала весна. Із землі вигулькнула зелена стрілочка. Вона швидко розділилась на два листочки. Листочки стали широкими. А між ними з'явився маленький, тоненький паросток. Він піднявся, нахилився до одного листочка й раптом одного ранку розквітнув білими Дзвіночками. Це були Дзвіночки Конвалій.

Білі Дзвіночки Конвалій побачив маленький хлопчик. Його вразила краса квітів. Він не міг відірвати очей від Конвалій. Хлопчик простяг руку, щоб зірвати квітки.

Квітки прошепотіли хлопчикові:

— Хлопчику, навіщо ти нас хочеш зірвати?

— Ви мені подобаєтесь. Ви дуже гарні, — відповів хлопчик.

— Добре, — сказали Дзвіночки Конвалій, тихо зітхнувши. — Зривай, але перед тим, як зірвати, скажи, які ми красиві.

Хлопчик подивився на Дзвіночки Конвалій. Вони були прекрасні. Вони були схожі й на білу хмаринку, і на крило голуба, і ще на щось дивовижно красиве. Хлопчик все це відчував, але сказати не міг. Він стояв біля Дзвіночків Конвалій, зачарований красою квітів. Стояв і мовчав.

— Ростіть, Дзвіночки, — тихо прошепотів хлопчик.

Василь Сухомлинський

ЗАВДАННЯ

1. Дай відповіді на запитання.

А) — Які імена у лелеки (А. М'ястківський «Буслові імена»)?

Б) — З якого твору рядки «Лебеді завжди повертаються туди, де побачили світ, а жити разом ніяк не хочуть»?

А. «Краса лебедина»;

Б. «Буслові імена»;

В. «По заслuzі».

— Хто автор цього твору?

В) — Хто захотів перехитрувати вартових бджіл? (За твором В. Сухомлинського «По заслuzі».)

— Що трапилось з осою далі?

Г) — Хто вихвалявся в казці Є. Пермяка «Хитромудра гуска»?

— Про кого в народі кажуть: «Мудрий, як гуска»?

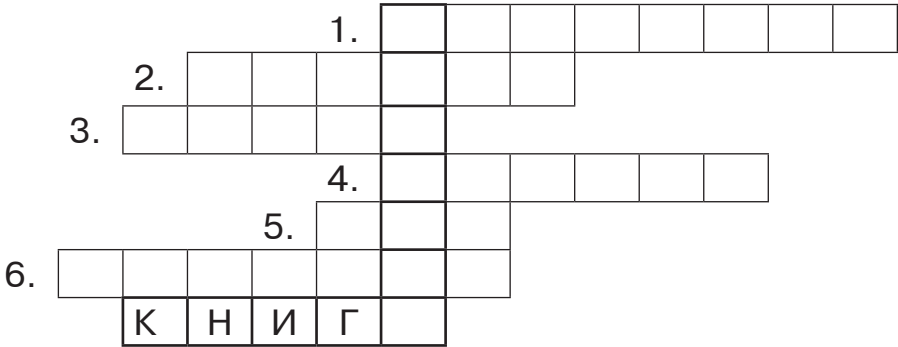
Ґ) — Про яку квітку розповідається в казці В. Сухомлинського «Хлопчик і дзвіночки конвалії»?

— Що хотів зробити хлопчик?

— Чому хлопчик не зірвав дзвіночків конвалії?

— Чого вчить нас ця казка?

2. Розгадай кросворд.

1. Колір, що означає небезпеку.

2. Навесні радую тебе,
влітку прохолоджую тебе,
восени годую тебе,
взимку грію тебе.

3. Рукавом махнув — дерева нагнув.

4. Головний ворог лісу.

5. Мене частенько просять, ждуть,
а тільки покажуть — ховатися почнуть.

6. Дихають, ростуть, а ходити не можуть.

(Червоний. Дерево. Вітер. Вогонь. Дощ. Рослини.

Червона книга.)

3. Запитання до природолюбів.

— Які ти знаєш квіти-первоцвіти?

— Чи можна їх зривати?

— Що таке Червона книга?

ПАПІР — СИН ПРИРОДИ

Назва «папір» походить від назви однієї рослини — єгипетського папірусу. В далекому Єгипті, на берегах ріки Ніл, зеленіють цілі його зарості. Кілька тисячоліть тому стародавні єгиптяни виготовляли зі стебла цієї рослини матеріал для писання. То був один з уславлених попередників паперу.

В деяких країнах у давнину писали на листках пальми, банана. Звичайним чорнилом можна писати і на листках фікуса. А наші пращури — слов'яни, які жили майже тисячу років тому, — писали листи на корі берези. Ці листи зветься «берестяними грамотами».

Тепер усі пишуть на папері. Папір виготовляють із деревини.

Як переказують, винахідником паперу був китаєць Цай Лунь, що жив понад півтори тисячі років тому.

Протягом тривалого часу папір виготовляли тільки в Китаї. Потім почали робити його в Японії та в Кореї — сусідніх з Китаєм країнах.

А зараз на папері пишуть в усьому світі. І ми з вами також.

Паола Утевська

ПРО КНИЖКУ

Книжка скаржилась Мар'яні:
— Я у тебе не в пошані.
Звідкіля це на мені
плями сині та масні?

А за дві сторінки далі —
різні звірі небували:
сині, жовті та рябі,
що й не снилося тобі.

Подивися, от сторінка:
намальована хатинка,
під хатиною — маля,
і написано: «Це я».

Люди кажуть: «Ой, чия ти?!
Як тебе тепер читати?
Скільки ми читали книг,
а не бачили таких!»

Марія Пригара

ЛЮБІТЬ КНИГУ!

Не дуже любив книгу Василько. І не дуже чемно з нею поводився. От він одного вечора ліг та й узяв книжку перед сном почитати. А Василько знав, що лежачи книжку читати не можна, бо псується зір і псується книжка. Лежить Василько, читає і задрімав.

А книжка — бух! — на підлогу. Аркуші в книжці й пожмакалися. Добре заснув Василько, так міцно, що й од «бух!» не прокинувся.

І сниться Василькові, що він сам книжка.

От бере його, книжку-Василька, Оленка, що теж не дуже поважає книжку, бере, читає й водночас обідає. Борщ із ложки — кап! — та на Василька-книжку. Йому пече, йому неприємно, що на нього борщ капає, та нічого не вдіє Василько, бо він — книжка.

А потім ухопили Василька-книжку Мишко і Вова та давай на ньому різні дурниці писати: «Читав Вова», «Цікава книжка», «Колька-дурень» — отаке понаписували. Так, ніби хтось у грязюку перо вмочив та й бруднить, грязнить Василька-книжку!

Далі — ще гірше!

Оленка почала Василька-книжку ножицями різати — малюнки вирізати. Болить Василькові, аж «Рятуйте!» хоче крикнути...

Тільки-но Оленка ножиці забрала, як хтось гарячу праску поставив на Василька-книжку. Дим із нього йде! Пече йому!

Уже Василько не книжка, а саме шмаття.... Так гірко та боляче зробилося, що він аж прокинувся.

— Ой, що зі мною зробили?!

А потім, здогадавшись, що то був тільки сон, полегшено зітхнув. А зітхнувши, подумав та й гасло про книжку склав:

— Бережи книжку — це твій друг!

Остап Вишня

ЗАВДАННЯ

1. Відгадай загадку.

- ♦ Сама мовчить, а всіх вчить. (Книга)

2. Дай відповіді на запитання.

А) — Про що розповідається в оповіданні П. Утевської «Папір — син природи»?

— Від назви якої рослини виникло слово «папір»?

— На чому писали слов'яни?

— Кого вважають винахідником паперу?

Б) — Чому скаржилась книжка Мар'яні (М. Пригара «Про книжку»)?

— Чи добре читала Мар'яна?

В) — Як ставився Василько до книжки (Остап Вишня «Любіть книгу»)?

— Як він читав книжку?

— Який сон йому приснився?

— Чи добре було Василькові уві сні? До якої думки він прийшов після цього?

— Які слова виражають основну думку оповідання?

3. Продовж міркування.

До книжки треба ставитися ..., тому що ... .

4. Утвори прислів'я і поясни їх зміст.

Книга — міст	•	•	усе знати.
Книгу читай,	•	•	у світ знань.
Книгу читати —	•	•	розуму набирай.

9. Зима-білосніжка

ЗИМА

Дорога біла стелиться
і краю їй нема.
Сніжок мете. Метелиця.
Прийшла до нас зима.

Льодком тоненьким скована,
спинилася ріка.
Повита тихим сном вона,
весняних днів чека.

І ліс дріма. Безлистою
верхівкою поник.
Над ним пісні висвистує
лиш вітер-сніговик.

Валентин Бичко

ХТО ЯК ДО ЗИМИ ГОТУЄТЬСЯ

Ліс улітку був увесь зелений, а тепер берізки та клени жовті, осики червоні, а поміж ними ялиночки зеленіють.

Налетить вітер, зірве з дерев листочки, і закружляють вони в повітрі, наче метелики. Потім тихо-тихо додолу спускаються, землю нібито килимом укривають. А на гілках дерев з кожним днем дедалі менше стає листочків. Далеко видно все навколо

крізь облетілі, голі віти. Деревя ронять листя, трава й квіти в'януть, сохнуть, а насіння їхнє на землю осипається, щоб на той рік навесні прорости й знову зазеленіти, зацвісти.

Тварини також до зими готуються: мандрівні птахи збираються у великі зграї, щоб летіти у вирій, маленькі звірятка запасують у своїх коморах їжу, лагодять і утеплюють свої житла та самі зодягаються в теплу зимову шубку. А комахи під кору дерев у різні щілинки ховаються.

Так усе живе — і рослини, і тварини — готуються до довгої та холодної зими.

БІЛКА ЗАПАСАЄТЬСЯ НА ЗИМУ

Настала для білочки найклопітніша пора: треба свою хатку до зими готувати, утеплити. З ранку до вечора білочка клопочеться: суху траву, мох збирає, всі щілини в гнізді затуляє. І їжу також треба закласти на зиму. Знайде білка на куці горішок, зірве і заховає десь у шпарці дерева. А то ще в дуплі цілу комірчку влаштує — горіхів, жолудів туди накладе. Білка й гриби на зиму припасує: стрибне на землю, знайде гриб, схопить його зубами й тягне на дерево. Там вона його в розвилку між гілками затисне. Гриб висохне, а як настане зима — білочка знайде його і з'їсть.

Чимало треба білці горіхів, жолудів та грибів закласти восени. Зате взимку вона не голодуватиме.

ЯК ПТАХИ ГОТУЮТЬСЯ ЛЕТІТИ У ВИРІЙ

Сонячний осінній день, небо чисте, ясне. Раптом вдалині з-за лісу з'явилася темна хмарка. Вітру нема, а хмарка сунеться швидко-швидко, так і зростає на очах.

Ось вона вже зовсім близько... Та це зовсім і не хмарка, а величезна зграя шпаків! Навесні та на початку літа вони живуть парочками, а зараз зібралися у зграї... Це вони готуються до відльоту в далекі теплі краї — у вирій.

Та доки ще не настала пора відлітати, зграї шпаків цілими днями літають над полями, понад луками, шукають собі їжу.

А як мине тиждень, другий, як вибілять перші заморозки поля та луки, глядь — шпаків уже й нема! Значить, полетіли наші шпаки у вирій аж до наступної весни.

Хліб давно уже покосили й зібрали, а по стерні походжають чорні граки — хлібні зерна підбирають, різних черв'яків, жуків їдять.

Тут і старі граки, й молоді — всі разом до відльоту готуються.

А подивись на ластівок. Скільки їх восени вздовж дороги на телеграфних дротах сидить! Посідають щільно-щільно одна до одної. Здалеку поглянеш — ніби намистинки чорні на разочок нанизані.

Щебечуть ластівки, хвилюються, метушаться, — це вони теж у дальню путь зібралися.

А то ще осіннім днем раптом долинає звідкілясь згори: кру-кру-кру... Подивишся — високо-високо, аж під хмарами, летять у вирій ключем журавлі!

То вже значить — до зими недалеко!

ЩО ДЯТЕЛ ВЗИМКУ ЇСТЬ

Живе в нас у лісі пташка. Сама чорна з пробілінками, а на потилиці в неї пірця яскраві, червоні. Це — дятел.

Влітку дятел цілий день в лісі літає, шукає, що поїсти. Сяде на дерево, та не на гілку, як інші пташки, а прямо на стовбур, і біжить вгору по ньому, неначе по драбинці. Біжить, а сам дзьобом по дереві вистукує: тук-тук, тук-тук. Дістане з-під кори хробачка або жучка і з'їсть.

А прийшла зима, холодно стало. Далеко поховалися всі комашки. Що ж дятел взимку їсть? Ось глянь: на снігу під деревом багато-багато соснових шишок лежить. Ащо це за дерево? Це дуб, а не сосна. Чому ж під ним соснові шишки?

Раптом підлетів до дуба дятел, у дзьобі шишку тримає. Всунув її в розколину і почав дзьобом довбати. Роздовбав, насіння повибирав і по другу полетів. Приніс другу, в розколину вставив, а стару шишку виштовхнув. Ось чому ціла купа шишок під дубом валяється.

Це дятел взимку насіння з них дістає і їсть.

ЯК ЗАЄЦЬ ВЗИМКУ ЖИВЕ

Зима. Мороз. Усі тварини від лютого холоду поховалися. А в зайця немає ні нори, ні гнізда. Сьогодні під кущиком виспитья, завтра в ярочку приляже; де ямку в снігу викопає — там у нього й дім. Зате шубка у зайця тепла, пухнаста й біла, як сніг. Добре йому в такій шубці — тепло і сховатися від ворогів неважко: притулився до снігу — спробуй розглядіти!

Вдень заєць спить, а як прийде ніч, виходить погуляти й попоїсти.

Поки снігу в полі небагато, він лапками його розриє, глянь — і травичку знайде. А як намете хуртовина глибокі замети, тоді вже не розкопати зайчикові снігу.

Зате в лісі він на високий замет вилізе, з кущів, з дерев молоді гілочки пообгризає або кори поїсть — от і ситий. Аінколи і в село в гості завітає. Прийде пізно ввечері, коли в селі тихо, всі вже сплять, підбіжить до стіжка і почне сіно смикати. Насмикає, наїється, а потім назад у ліс побіжить.

Так і живе заєць цілу зиму.

КУДИ КОМАРІ ВЗИМКУ ПОХОВАЛИСЯ

На зиму комарі поховалися в різні щілини, в старі дупла. Вони й біля нас зимують.

Злітаються в підвал або погріб — багато їх там в кутку назбирається. Причепляться своїми довгими ніжками до стелі, до стін та й сплять цілу зиму.

Георгій Скребицький, Віра Чапліна

ВЗИМКУ

Ой мороз, який мороз!
Всіх пташок проймає дроз.
Скачуть-плачуть горобці:
— Дайте нам зерна, ців-ців!

А синички невеличкі
просять:
— Дайте рукавички!
Снігурі сидять вгорі,
заздрять дуже дітвори:

— Вам, дівчатка і хлоп'ятка,
тепло, бо у вас є хатка.
А у нас нема хатинки,
й на обід — ані зернинки.

Як почув Василь пташок,
одягнувся в кожушок,
взяв пшона і хліба скибку,
на подвір'я вибіг швидко,

всіх пташок нагодував.
І здалось — мороз пропав:
горобці защебетали,
і синичкам тепло стало.

Іванна Блажкевич

ЇДАЛЬНЯ ДЛЯ ПТАХІВ

I

Усі хлопці заздрили Василеві. Ще б пак не заздрити! Синичка, яку він вирвав з кігтів шуліки, зовсім звикла до хати. Василь вирубав для неї велику гілку і причепив до стіни. Там синиця й лазила, мов акробат.

Годував її Василь. Насипле насіння конопляного — синичка і клює його. Всіх комах синиця в хаті виловила. Лазить вона всюди, в кожну щілину зазирає. Помітить таргана — то вже він не втече. Націлиться своїм довгим, тонким чорним дзьобом — і немає таргана. Проковтнула його синиця.

Тепло в хаті. А надворі завірюха гуде, снігу намело так багато, що й тинів не видно. Все позамітало. Цілий ранок Василь з батьком сніг одкидали, стежки прочищали.

II

Прийшов до Василя його товариш Микола. Дивилися хлопці, як синичка весело стрибає. А Микола й каже:

— Добре цій пташці! Вона в теплій хаті сидить, і їжа в неї є. А тим пташкам, що на волі, тяжко. Бур'яни снігом замело. Голодують пташки. Багато їх до села поналітало, в комори і хати просто лізуть.

Тоді Василь аж з місця схопився:

— А що, коли для пташок їдальню зробимо?

— Яку їдальню? — не розуміючи, спитав Микола.

Пояснив йому Василь:

— Приладнаємо таку дошку невелику й повісимо на дерево. Щодня будемо насипати туди насіння, крихт, листя з капусти. Нехай пташки їдять собі.

Прийшли хлопці до мене радитися. Розповів я хлопцям, як зробити їдальню і врятувати пташок від голодної смерті. А діти вже й самі знають, що чим більше пташок у нас, тим менше шкідників на полі і в саду. Пташки знищують комах-шкідників.

Хлопці завзято взялися до справи. Знайшли дошку й прибили низенькі борти, щоб вітер насіння не здував. Прив'язали по кутках чотири мотузки, на яких висітиме дошка. От і готова їдальня.

— У нас буде найкраща їдальня. Пташки гуртом їстимуть дружно, — сказав Микола.

Хлопці написали на бортах своєї дошки:

Їдальня для птахів.

Це на одному боці. А на другому — такий напис:
Хижакам і шкідникам тут їсти заборонено!

III

Набрали хлопці в кишені різного насіння, крихт, обрізків з капусти і пішли на лижах у ліс. Василь зліз на невисоку осику й приладнав там дошку. Насипав поживи для пташок. Потім побігли Василь з Миколою покататися на лижах, доки пташки злетяться.

Хороше на лижах у лісі взимку! На прогалині, біля яру, гора довга. Летить Василь, а за ним Миколка. Швидко лижі несуть, аж сльози на очах од вітру. Та ось Василь на горбочку не встиг підстрибнути

й перекинувся у сніг. І не видно хлопця, так снігом засипало, а Миколка полетів далі, сміючись.

Покаталися хлопці й, додому повертаючи, зайшли до своєї їдальні. А там уже йде справжній банкет. Налетіли щиглики галасливі, чижі, засмучені чечітки-сирітки, снігур поважно сів на борт, вівсянка полохливо озирається, навіть горобчик, сіренький стрибунець, хитро клює насіннячко. Шум, галас! А синичка собі підлетить обережно до дошки, схопить конопляне насіннячко, потім сяде на гілку, розлущить його, проковтне зернятко — й назад.

Приємно хлопцям, що вони стільки пташок нагодували.

Так усю зиму птахи в лісі знали про цю їдальню й щодня зліталися попоїсти.

А про двох хлопців — Василя з Миколкою — пташки співали веселих пісень.

Олександр Копиленко

ГРУДЕНЬ

Уночі мороз поволі
інеєм упав на шлях...
Спотикається на полі
місяць грудень по грудках.

І тому такий він гнівний,
дружить з вітром крижаним.
А хуртеча рівно-рівно
засипає слід за ним.

Сипле сніг, мов стеле килим,
щоб за груднем із дібров
тим рипучим снігом білим
рік Новий до нас ішов.

Михайло Литвинець

ЛІПИМ БАБУ СНІГОВУ

На засніженім ставу,
за очеретами,
ліпим бабу снігову —
хай гуляє з нами.

Надіваєм капелюх
з пір'ям гусаковим,
розфарбовуєм кожух
квасом буряковим.
Ніс ладнаєм з буряка,
ось вона у нас яка!

У руках стара мітла,
із вуглинок очі.
Тільки ніг, щоб не втекла,
їй ліпить не хочем.

Тамара Коломієць

СІЧЕНЬ

Ліс під інеем дріма.
По землі іде зима.
Входить, пишна і велична,
в крижану господу січня.

Усміхається з-під вій:
— Як живеш, сердитий мій?
Як снігами ти січеш?
Як морозами печеш?

Місяць січень очі мружить:
— Я сердитий, та не дуже.
Землю пухом укриваю,
щоб не мерзнуть урожаю.

Поробив для дітвори
гарні ковзанки з гори.
Лиш недбальців-неслухнянців,
хто загаявсь на гулянці,

Розстіба свого кожуха,
виставля з-під шапки вуха, —
тих снігами я січу!
Тих морозами печу!

Тамара Коломієць

СТРІТЕННЯ

... Ми зайшли до хати. Тепле повітря від гоготливої печі приємно нас обгорнуло. Дідусь притулив у коцюбнику свою ковіньку, привітався до бабусі:

— Доброго ранку вам у морозі лютому!

— На лютий добридень, — почувлося у відповідь, — з березневим — здоров будь!

— Але лютий, Мотре, — сідаючи біля застільного вікна, продовжує дід, — гострокутий, хоч і виганяє

ковалів із гути. Що б там не було, та коли прийшов лютий і додав до весни охоти, ти ще взувай добрі чоботи. Бо в лютім, кажуть, сонце іде на літо, а зима — на мороз.

— Хто б що казав, — не погоджуються бабуся, — я знаю своє: коли лютий дорогу підгриз — кидай сани, бери віз, бо вже давно варвари ночі украли і дня доточили. Хоч-не-хоч, а зима з весною стрічаються. Завтра Стрітєння.

Про це народне свято я дещо знаю. Припадає воно на 15 лютого.

З давніх-давен у народі вірили, що на Стрітєння обов'язково має «важитися зима з весною». В цей день начебто зустрічаються (а від того й назва свята) дві пори року. Яка з них переможе, та й буде до кінця місяця господарювати.

Напередодні Стрітєння жінки випікали печиво, яке називали «жайворонками». Це такі чудернацькі коржики у вигляді весняних птахів. Їх давали дітям, щоб віднесли у садок і покликали весну в гості...

Василь Скуратівський

ЧОМУ СНІГОВА БАБА ВТЕКЛА

Шаленіє хуртовина: у-у-у! У-у-у!

Вітер кидає пригорщі снігу до вікон: ш-шись!
Ш-шелесь!

— Рип-рип, угомонися, Вітре, чого носишся? Давай порозмовляємо...

У-у-у! У-у-у!

Не слухає Вітер. Крутнувся в тісному дворі раз, крутнувся вдруге — та й помчав у поле.

Глянув Хлівець ліворуч — ні з ким поговорити. Повів очима праворуч — стоїть самотня Снігова Баба. Петрик і Гриць відбили їй руку по лікоть, одне око забули намалювати. А вона мовчить та ще й усміхається.

Отак думаючи про Снігову Бабу і жалкуючи, що нема з ким погомоніти, Хлівець заснув.

А коли прокинувся, здивувався: «Потепліло!.. Як хороше!..» До двору зазирнуло сонце! Хлівець солодко позіхнув і раптом помітив, що Снігова Баба плаче.

— Чого ви, бабусю?

— Від радості плачу, Хлівчику.

— А яка ж у вас радість?

— Була у мене дурненька посмішка аж до вух. Надокучила вона, бо частіше не хотілося усміхатися...

— А чого ще вчора усміхалися?..

— Лютий холод ту посмішку й голос мій скував. Лиш тепер, коли тепло прийшло, мовби удруге на світ народилася. Ось-ось розтану, обернуся струмком і втечу з двору.

— Куди?

— На волю! На луку, в поле чи в ліс. До зайців, білочок... Обридло мені у дворі посміховиськом бути.

Отак сказала Снігова Баба, обернулася струмком і побігла до лісу.

— І що в тому лісі цікавого? — здивувався Хлівець.

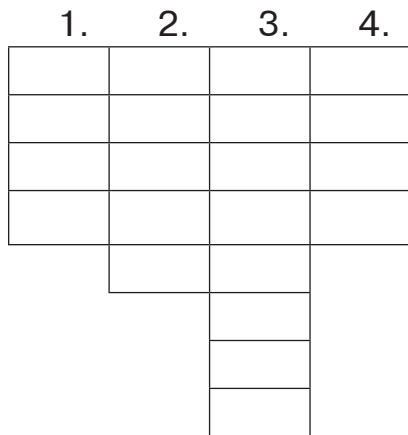
Василь Струтинський

Народ скаже, як зав'яже

- ◆ Прийшов грудень, приніс студень.
- ◆ Січень без снігу — літо без хліба.
- ◆ Лютий лютує, красну весну чує.
- ◆ Сонце блищить, а мороз тріщить.
- ◆ Зима багата снігами, а осінь — снопами.
- ◆ То сніг, то завірюха, бо вже зима коло вуха.
- ◆ Зимую деньок, як комарів носок.

ЗАВДАННЯ

1. Відгадай загадки і заповни кросворд.

- 1.**— Доню! Доню! — кличе мати,
— Швидше вийди-но із хати!
Дивина! Щезла стежка...
Де вона?
Зникла десь і огорожа...
Сад на себе чом не схожий?

Що за диво? Все село
білим пухом занесло...
Дива зовсім тут нема —
це в село прийшла ... .

2. Без рук, без фарб вікна розмальовує.

3. Росте вона додолу головою,
росте вона холодною зимою.

А тільки сонечко засяє —
вона заплаче й помирає.

4. І не борошно, а білий,
і не вата, а м'який,
покриває гори-кручі,
застилає землю вкрай,
щоб був кращий урожай.

Що це буде? Відгадай.

(Зима. Мороз. Бурулька. Сніг.)

2. Вивчи скоромовку.

Ніс сміхунчик снігу міх —
Сміх розсипався на сніг.

3. Відгадай загадку.

Ліг на землю вранці
ковдрою пухнастою —
виграє на сонці
ниткою сріблястою. *(Сніг)*

4. Дай відповіді на запитання.

А) — Про який сніг говориться у вірші В. Бичка
«Зима»?

— Якими стали дні?

— Як світить сонце?

Б) — Як готуються до зими звірі? (За твором Г. Скребицького, В. Чапліни «Хто як до зими готується».)

— А як готуються птахи?

— А комахи?

В) — Що цікавого ти дізнався про білку з твору «Білка запасається на зиму»?

Г) — Як готуються різні птахи летіти у вирій? (За твором «Як птахи готуються летіти у вирій».)

Ґ) — Що дятел взимку їсть? (За твором «Що дятел взимку їсть».)

Д) — Як заєць взимку живе? (За твором «Як заєць взимку живе».)

Е) — Куди комарі взимку ховаються?

Є) — Кого доглядав Василько? (За твором О. Копиленка «Їдальня для пташок».)

— Що сталося із синичкою?

— Що сказав Микола Василькові?

— Що вирішили зробити діти?

— Що побачили хлопці, повертаючись з лісу?

— Які птахи не відлітають у вирій, а зимують у нас?

Ж) — Чому місяць грудень так назвали? (За віршем М. Литвинця «Грудень».)

З) — Придумай інший заголовок до вірша Т. Коломієць «Ліпим бабу снігову».

И) — Для чого січень землю снігом укриває? (За віршем Т. Коломієць «Січень».)

І) — Коли святкують Стрітєння? (За твором В. Скуратівського «Стрітєння».)

— Які пори року стрічаються 15 лютого?

— Продовж прислів'я:

♦ Лютий дорогу підгриз — кидай сани, бери ... (Віз).

— Чому в лютому слід думати про віз?

ї) Чому з таким нетерпінням Снігова Баба чекалана весну? (За твором В. Струтинського «Чому Снігова Баба втекла».)

— Що заважало Хлівцю зрозуміти: «І що в тому лісі цікавого»?

— Чому Вітер так шаленів?

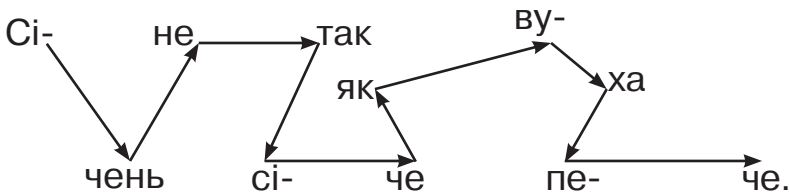
— З ким зустрівся Хлівець поглядом?

— Що заважало йому поговорити із Бабою?

— Яку картину побачив Хлівець, коли прокинувся?

— Чому радість охопила Снігову Бабу?

5. Утвори зі складів приказку.

6. Відгадай загадки і заповни кросворд.

1.							З		
				2.			И		
			3.				М		
4.							А		

1. Зроду рук своїх немає,
а узори вишиває.
2. Дві дощечки, дві сестри
несуть мене згори.
3. Сніг на полях, лід на річках,
хуга гуляє. Коли це буває?
4. Зірка сніжно-біла
на рукав мені злетіла.
Поки ніс її сюди,
стала краплею води.

(Мороз. Лижі. Взимку. Сніжинка.)

7. Прочитай і поясни зміст прислів'їв, приказок, прикмет.

- ◆ Прийшов грудень, приніс студень.
- ◆ Січень без снігу — літо без хліба.
- ◆ Лютий лютує, красну весну чує.
- ◆ Сонце блищить, а мороз тріщить.
- ◆ Зима багата снігами, а осінь — снопами.
- ◆ То сніг, то завірюха, бо вже зима коло вуха.
- ◆ Зимою деньок, як комарів носок.

ТАРАСІВ СОН

Був пізній вечір. У Шевченковій хаті діти лягли спати. Усі вже спали, лише Тарасик не міг заснути. Він думав про те, як завтра піде до сестри Катерини. Вона вже одружилася і поїхала з чоловіком жити в друге село. Тарасик нудьгував за своєю нянею. Тим паче йому бракувало її тепер, коли не стало дорогої матері, а до хати прийшла сварлива мачуха. Тарасик побіг і заховався у бур'яні.

Несподівано він побачив під яблунею матінку. Вона була така гарна, молода, одягнена в усе біле. Мати підійшла до нього, взяла за руку й повела хлопчика до церкви. То була та сама церква, до якої Тарас ходив щонеділі. Там так любив він приглядатися до святих ікон. Але тепер церква була чомусь іншою. Вона вся блищала, а ікони виглядали світлішими та виразнішими.

Тарасик став навколішки перед престолом та й почав гаряче молитися. Почувався таким щасливим! Матуся була біля нього. Потім він устав і пішов за матір'ю. Вони вийшли з церкви і попрямували в Тарасів садок. Там сіли під тією самою яблунею, де вона з'явилася. Мати взяла хлопчика на руки. Йому було так добре! Вона щось ніжно говорила йому, а потім закінчила:

— Будь сильний, синку, не піддавайся лихові!

Тарасик хотів щось відповісти, але враз відчув, що матері вже немає.

Тарасик здригнувся, розкрив оченята і побачив перед собою не розквітлу яблуню, а вікно. Він хотів ще трохи помилуватися своїм чудовим сном, але мачуха вже будила його і кричала:

— Уставай, ти, ледарю! Як довго будеш висиплятися?! Пора на леваду!

Тарас швидко встав, натягнув штанці й зітхнув. Потім вибіг у садок до розквітлої яблуні...

— Мамо, мамочко, хоча б уві сні приходь до мене, і то я буду щасливим.

Василь Ковалюк

І ДОСІ СНИТЬСЯ...

І досі сниться: під горою,
між вербами та над водою,
біленька хаточка. Сидить,
неначе й досі, сивий дід
коло хатиночки і бавить
хорошее та кучеряве
своє маленькеє внуча.

І досі сниться: вийшла з хати
веселая, сміючись, мати.
Цілує діда і дитя,
аж тричі весело цілує,
прийма на руки, і годує,
і спать несе. А дід сидить
і усміхається...

Тарас Шевченко

Сонце гріє, вітер віє
з поля на долину.
Над водою гне з вербою
червону калину;
на калині одиноке
гніздечко гойдає, —
а де ж дівся соловейко?
Не питай, не знає.

Тарас Шевченко

І виріс я на чужині,
і сивію в чужому краї;
то одинокому мені
здається — кращого немає
нічого в Бога, як Дніпро
та наша славная країна...

Тарас Шевченко

ПОКЛІН ТОБІ, ТАРАСЕ

Поклін тобі, Тарасе,
великий наш пророче,
для тебе вірно б'ється
це серденько діточе.

Ти учиш рідний нарід
і рідний край кохати,
для нього кажеш жити,
для нього і вмирати.

Це наша постанова
і вірняя присяга,
сердечная посвята
і жертва, і відвага.

І жодна людська сила
її не переможе,
бо наше діло праве —
то ж Бог нам допоможе!

Микола Вороний

НАД «КОБЗАРЕМ»

Тихо надворі. Ні вітру, ні хмар.
Ані шелесне верба височенька.
Наша Оленка відкрила «Кобзар»,
вголос читає Тараса Шевченка.
Ген за рікою синіє гора,
в небі веселка розквітла казково.
Ніжно вплітається в гомін Дніпра
добре і щире Шевченкове слово.

Вадим Скомаровський

ЗАВДАННЯ

1. Прочитай акровірш. Про кого він?

Ти мушиш нам співця назвати,
Адже умів лиш він один
Рабів німих так захищати.
А хто так оспівав, як він,
Садок вишневий коло хати?

Дмитро Білоус

2. Розкажи про Кобзаря.

- Хто такий Тарас Григорович Шевченко?
- Де і коли він народився?
- Чому Шевченка називають Кобзарем?
- Хто такі кобзарі?

3. Дай відповіді на запитання.

А) — Про що думав Тарас того вечора? (За змістом оповідання Т. Коваленка «Тарасів сон».)

— Куди він побіг, щоб захватись від мачухи?

— Хто йому приснився?

— Що сказала синочкові мати уві сні?

— Про що він просив покійну маму?

Б) — Хто автор вірша «І досі сниться ...»?

— Про кого пише поет?

— Чим подібні оповідання «Тарасів сон» і вірші з цього розділу?

В) — Чого вчить дітей Тарас Шевченко у своїх віршах? (За віршем М. Вороного «Поклін тобі, Тарасе».)

— Як ти розумієш вислів «і рідний край кохати»?

Г) — Який настрій і які почуття навіває вірш В. Скомаровського «Над Кобзарем»?

4. Розглядай кросворд (за змістом вірша Тараса Шевченка «Тече вода з-під явора...»).

- 1.** Хто хлюпочеться у воді поміж осокою?
- 2.** Який кущ пишається над водою?
- 3.** З-під якого дерева тече вода?

4. Куди вийшов погуляти батько й мати?

5. Що ловить у воді качечка?

(Качаточка. Калина. Явір. Садок. Ряску.)

1.				Т				
		2.		А				
3.				Р				
		4.		А				
5.				С				

11. Казки українських письменників

До казкової країни
я полину за хвилину
і читатиму книжки
аж до пізньої пори.

Про усе-усе на світі
я з казок дізнаюсь, діти:
про добро і зло, про дружбу,
що теплом зігріє душу,

про красуню і про гнома,
що сидить не любить вдома,
про ведмедя, про лисицю
і про фею-чарівницю...

Юлія Душ Сантуш

У ПРИГОДІ

Пішов раз лев на лови й зустрів мишку. Хотів її з'їсти, вже й лапою придушив. А мишка й каже йому:

— Ой, леве, могутній владарю! Не їж мене, зми-луйся наді мною, бідною, маленькою мишкою! Я тобі за те в пригоді стану!

Засміявся лев:

— Ти мені в пригоді станеш? Якась нещасна мишка — мені, цареві над звірями, — в пригоді може стати? В якій же це пригоді?

— А хто може теє знати, — каже мишка. — Тільки благаю тебе — зглянься наді мною!..

Зглянувся лев, пустив мишку. Подякувала вона й побігла швиденько до своєї нірки.

Коли це, за яким часом, попався лев у тенета. Б'ється, сердешний, борсається в тенетах, а нічого не зробить — ще гірше заплутався в сітку. Аж де не взялась мишка — одну петельку перегризла, другу... Як заходилася, то таку дірку в тенетах зробила, що й лев виліз! Тоді мишка й каже левові:

— А що, бачиш, і я, маленька мишка, тобі в пригоді стала!

— Бачу, — каже лев, — віддячила ти мені і навчила мене!.. Спасибі тобі. Я бачу, що ДОБРО, ЗРОБЛЕНЕ КОМУСЬ, СТОРИЦЕЮ ПОВЕРТАЄТЬСЯ.

Олена Пчілка

КУРОЧКА РЯБА І ЛИСИЦЯ

Жила-була на світі курочка ряба. Та сама, що колись бабусі з дідусем яєчко знесла — не просте, а золоте.

І ось сталося, що в курник до тієї курочки влізла лисиця. Як стрибне до неї, зубами як клацне! Та не встигла хитра. Курочка миттю злетіла на сідало й питає:

— Лисице, а чому в тебе такі гострі зуби?

- Щоб вороги боялися! — пробурчала лисиця.
- А хто твої вороги?
- Ті, кого я їм.
- Виходить, і я твій ворог?
- Звісно!

І лисиця знову кинулася до курочки, але чубарочка ще вище злетіла. Лисиця стрибала, стрибала й раптом хвостом зачепила двері курника. Ті з розмаху зачинилися.

Дуже злякалася лисиця: як тепер на волю вилізти?

А курочка знов питає:

- Лисице, а чому в тебе такі гострі зуби?
- Щоб оберігатись від ворогів,— ласкаво відповідає хитра лисиця.
- А хто ж ті вороги?
- Вовки та орли.
- То ти мені друг?
- Атож! Чубарочко, випусти мене, будь ласка, я тобі зла не зроблю!

— Добре,— відповідає курочка,— скажу тобі, як відчинити двері. Але спершу відгадай три загадки, що я чула від бабусі й дідуся. Коли хоч раз вгадаєш, підеш звідси. А ні — дідусь зробить із твоєї пухнастої шкурки коміра для бабусі.

Лисиця одразу погодилася, і курочка почала:

— Ану скажи, хитрухо, що люди і звірі люблять понад усе на світі?

Лисиця дзвякнула:

— Звісно, м'ясо!

— Ні, ти помиляєшся, — докірливо похитала головою чубарочка. — І звірі, і люди понад усе люблять життя... А що гостріше від ножа?

— Ну, це для мене дуже легка загадка, — відповіла гордо лисиця. — Мої зуби!

— Ні, лисичко. Це думка розумної людини.

У лисиці навіть лапи затремтіли. Адже іще одна неправильна відповідь — і вона не вийде на волю!

А чубарочка каже:

— Слухай тоді третю загадку. Що то: червоне, тепле, хто спить — збудить, всі йому раді?

«Нарешті, нарешті, — зраділа лисиця. — Тепер я вже вгадаю!»

І вона крикнула:

— Це півень! Таки ж так — півень! Хоч би й уві сні япочула його запах, одразу прокидаюся!

— Ні, не так! Це сонечко на світанку,— сказала курочка і сердито додала: — У тебе, лисице, тільки лихе в голові. Не можу я тебе випустити.

І вона голосно закудкудакала.

Юрій Ярмиш

ЦІКАВА КАЗОЧКА

Безконечна

— Був собі дід Нетяжка,
була у нього синя сермяжка,
на голові шапочка,
на спині латочка.
Чи хороша моя казочка?

— Хороша, — відповідає слухач.
— І ти кажеш «хороша», і я кажу «хороша».
Був собі дід Нетяжка (і так далі).
— Чи хороша моя казочка?
«Слухаюча голова» мовчить.
— І ти мовчиш, і я мовчу.
Був собі дід Нетяжка,
була у нього синя сермяжка
(і так далі... без кінця).
— Чи хороша моя казочка?

Олена Пчілка

ЗАЄЦЬ І РАК

Вранці заєць біля дуба
одягнувся в білу шубу,
одягнувся, оглянувся,
в довгі вуса посміхнувся:
— Гарна шуба, шуба гожа,
і на полюс з нею можна.
Тільки жаль — чобіт нема,
а надворі вже зима...
Обізвався дятел з клена:
— Є знайомий рак у мене,
він в норі — в рачиній хаті
шиє звірам чоботята.
Сам байбак у нього шив,
вісім літ і зим носив,
він і досі хвалить рака —

от яка шевцеві дяка!
Не ловив наш заєць ґав,
а побіг мерщій на став.
Всівся заєць на колоду
та й гукає прямо в воду:
— Вилізь, раче, із води,
вируч зайця із біди, —
зший новенькі чобітки,
щоб дзвеніли підківки,
щоб і шпори дзеленчали,
злого лиса відганяли.
Із води вилазить рак
та й говорить зайцю так:
— Раки взимку спочивають
і замовлень не приймають.
От згадав би влітку нас —
зшили б чоботи ураз,
чи із хрому, чи юхтові —
бігай, зайче, у обнові.
Заєць тихо у одвіт:
— Влітку тепло й без чобіт,
влітку завжди забуваю,
що прийде зима до гаю.
— Думать треба, — каже рак.
— А тепер ходи вже так.
До побачення, привіт...
Заєць й досі без чобіт.

Михайло Стельмах

КОНИК І СОНЕЧКО

Повзла Мурашка поміж трави. Може, з дому, а може, й додому — ніхто того не знав. Повзе — то хай собі повзе, яке кому діло до маленької Мурашки.

А вона дивиться собі під ніжки: гляди, щось удасться знайти та з собою прихопити. Бо хоч які ото маленькі мурашки, а й вони діточок своїх самі вигодовують та виховують.

Коли це бачить Мурашка — тінь від стеблини якась незвична, широка надто. Підвела вона голову: якесь звірятко сидить на стеблині, дивиться зверху на неї.

— Ти хто? — запитала Мурашка.

— Коник, — відповіло їй звіря.

«Дивно, — подумала собі Мурашка. — Невже коні такі малі?» Раніше вона чула, що коні дуже-дуже великі, немов гора, і страшенно сильні. А цей ось — зовсім маленький. Чи, може, він іще не виріс?

— А ти іржати вмієш? — недовірливо запитала Мурашка.

— Аякже, вмію. От послухай!

І коник засюрчав тоненьким голоском:

— Црі-црі-црі-і-і!

На ту хвилину якраз нагодилося Сонечко.

— Ха-ха, — засміялось воно. — Хіба коні так іржуть?

— А як же? — розгубився Коник.

— Я — Сонечко і не вмію іржати, але в справжніх коней голос дужий. І ходять вони по землі, а не лазять по стеблині.

— Так і ти ж не сяєш, як справжнє сонце, проте зवेशся Сонечком.

— Але я таке ж червоне, як і те, що світить згори.

— А я — зелений, — гордо заявив Коник.

— Ото ж бо й воно, що зелений. Справжні коні ніколи не бувають зеленими.

Сперечаючись, вони навіть забули про Мурашку, яка не втручалась у їхню розмову.

— А справжні сонця? — не здавався Коник. — Хіба вони такі маленькі та ще й до того ж із цяточками?

— Так я ж не сонце, а Сонечко. Зате літаю, як справжнє.

— І я не кінь, а Коник. Як справжній кінь, я тільки вмю... — почав було Коник і не договорив, бо раптом полив дощ. А хотів він сказати, що уміє стрибати, як справжній кінь.

Доки злива вщухла, Коник уже й забув, про що вони говорили із Сонечком. Він вибрався зі своєї схованки і тут побачив Мурашку, яка бігла вздовж струмочка, шукаючи в ньому броду. Вона, виявляється, поспішала додому, але струмок після дощу розлився і перерізав їй дорогу. Бідна Мурашка не знала, як їй бути.

Коник почував лапкою за вухом і враз придумав, що треба робити.

— Сідай на мене, — сказав він Мурашці, — та тримайся міцніше.

Посадивши Мурашку на спину, він напружився і — скік через потічок та й опинився на тому березі.

— Ось тепер я бачу, що ти справжній Коник-стрибунець, — гукнуло навздогін Сонечко, вилізши з-під кульбабки.

Але Коник уже того не почув, він був далеко. Ну, та нічого, малий стрибун і сам знає, що він справжній трав'яний Коник.

Василь Моруга

ЗАВДАННЯ

1. Прочитай прислів'я.

☒ Казка	☐ починається,	☐ початку
☐ кінець	☐ від	☐ читається,
☐ до	☐ не	☐ всередині
	☐ перебивається.	

(Казка від початку починається, до кінця читається, всередині не перебивається.)

2. Дай відповіді на запитання.

А) — Що сталося з мишкою (Олена Пчілка «У природі»)?

— Про що вона попросила лева?

— Як віддячила миша леву?

— Яка головна думка казки?

Б) — Хто автор казки «Курочка ряба і лисиця»?

— Назви дійових осіб казки?

— Хто вліз у курник?

— Які наміри були в лисиці?

— Що сталося з дверима?

— Якою була перша загадка? Друга? Третя?

— Чи відгадала лисиця загадки?

— Як пояснила курочка лисиці, чому вона не випустить її на волю?

— Розмісти слова у правильній послідовності відповідно до змісту казки:

влізла

злякалася

ласкаво відповідає

клацне

лапи затремтіли

пробурчала

крикнула

відповіла гордо

В) — Про що пошкодував заєць з приходом зими (М. Стельмах «Заєць і рак»)?

— Що порадив йому дятел?

— Що відповів зайцю рак?

— Придумай інший кінець до казки.

Г) — Про кого розповідається в казці В. Моруги «Коник і Сонечко»?

3. Продовж речення.

◆ Добро, зроблене комусь, ...

◆ Як і що комусь ти робиш, так ...

ВЕСНЯНИЙ ВІТЕР

Казка

Клен цілу зиму спав. Крізь сон він чув завивання хуртовини, тривожний крик чорного ворона. Холодний вітер гойдав його віти, нагинав їх.

Та ось одного сонячного ранку відчув Клен, ніби до нього доторкнулось щось тепле і лагідне. Прокинувся Клен. А то до нього прилинув теплий весняний Вітер.

— Годі спати, — зашепотів весняний Вітер. — Прокидайся, весна наближається.

— Де ж вона — весна? — запитав Клен.

— Ластівки на крилах несуть, — каже теплий Вітер. — Я прилетів з далекого краю, від теплого моря. Весна йде полями — завітчалась квітами красуня. А ластівки на крилах несуть барвисті стрічки.

Ось про що розповів теплий Вітер Кленові. Клен зітхнув, розправив плечі. Зазеленіли бруньки. Бо йде весна-красуня.

Василь Сухомлинський

ВЕСНА, ВЕСНА! РАДІЙТЕ, ДІТКИ...

Весна, весна! Радійте, дітки!

Ховайте швидше саночки!

Немов пташки, летіть із клітки, —
з кімнати, з хати у садки.

А там, в садочках, — сонце, співи,
в траві фіалки зацвіли...
Джмелі і бджілки загули,
і скрізь метелики щасливі.

Олександр Олесь

ВЕСНА! ВЕСНА!

Ще не скрізь розтанули сніги, і в полі, і в лісі доживають свого віку холодні злежані плями снігу, а жайворонок уже прилетів. Уже нишпорить чорними таловинами на своїх високих ніжках і раз по раз нахиляє до землі голівку.

То висмикне хробака, то лялечку, то схрумає ще яку-небудь кузьку.

А коли виясниться небо, злітає високо-високо у прозору весняну синь і починає голосно співати. Почувши цей спів, протирає заспані очі Мишко:

— Га, що сталося?

— Весна, весна! — радіють у мурашнику мурашки.

— Ке-е-е... — ворушиться під корчем жаба. — Вилазити треба...

Юрій Старостенко

РЯТУЙТЕ!

Ледве прокинуться від зимового сну дерева, як тут уже й шпаки: чорними кульками пообсідали гілля і спочивають з далекої дороги.

— Що, відпочиваєте? — кепкують горобці, що вже позаймали шпачині будинки.

Тільки недовго вони там хазяйнують. Вискочить нетерплячий горобець щось подзьобати, а шпак — гульк! — у шпаківню.

Горобець наввипинки: як, мовляв, так, я перший тут оселився! Тільки дарма, шпак мовби й не чує...

Хто де, а шпаки шукають собі пожиток на землі. Нема такої грудочки, камінчика, трісочки, куди не зазирнув би шпак своїм гострим оком. Ой лихо тому шкодливому, що вистромився погрітися на сонечку.

— Рятуйте! — волає холодний слимак.

— Назад! — гукає з переляку ненажера-хрущ і пірнає у темне віконце нірки. Але шпак уже смикає його за блискучу ногу.

Пропавав хрущ!

Юрій Старостенко

СПІВАЙ, СОЛОВЕЙКУ!

Аж гнеться калина від співу дзвінкого!
Це хто там співає? Не видно нікого.
Погляньте пильніш у калину рясну:
ото соловейко стрічає весну.

Щебече, витьохкує, срібно сміється,
і де тільки сили у нього береться!
Такий же маленький, а як він співа,
немовби до нас вимовляє слова.

Співа соловейко про сонце й хмаринку,
про любу Україну, що квітне в барвінку,
а нам не наслухатись гарних пісень —
в садок, під калину, приходим щодень.

І дуже ми вдячні маленькій пташині.
Хоча вона взимку жила на чужині,
та пісню принесла у рідний свій край...
Співай, соловейку, ще дужче співай!

Марія Познанська

СМІЛИВА ЗОЗУЛЬКА

Коли повертається з вирію зозулька, вже і ліс,
і гаї стоять зелені. «Ку-ку, ку-ку!»

— Чуєте, зозуля кує? — радіють люди.

Щодня більшають на деревах листочки, простягають зелені рученята молоді пагінці.

І тут раптом виповзає на листячко страшна волохата гусінь.

— Бр-р-р-р... — тремтить з остраху синиця.

— Йой! — задкує мухоловка.

— Тюй-тюй-тюй! — репетує повзик.

А гусінь вже їсть собі ніжне листячко.

— Треба зозульку покликати! — гукає хтось.

— Тільки вона цієї гусені не боїться...

Прилетіла зозулька і всю гусінь винищила.

От добре, що в нашому лісі живе така пташка.

Юрій Старостенко

РОСТИ, КЛЕНОЧКУ!

З кленового гаю прилетіла на вітрильці насінинка.
Край городу упала. Сховалася під бадилину і до
весни пролежала.

Пригріло сонце, задзюркотіли струмки. Схотілось насінинці дзвінкої водиці напитися, на сонце поглянути. Пустила вона пагінчики. Один — до землі, другий — до сонця.

Біг якомсь хлопчик городом. Дивиться — кленочок. Такий кумедний, ледь від землі видно, всього два листочки. Біля нього кури порпаються, їжу вишукують.

«Ще зламають кленочка!» — подумав хлопчик.

Майнув у лозняк, нарізав пруття. Обгородив деревце тинком.

Рости, кленочку, міцний та високий!

Василь Чухліб

КОНВАЛІЇ

Із зеленої сорочки,
що зіткав весною гай,
білі дивляться дзвіночки.
Як зовуть їх — угадай.

Це конвалії у гаї
на галявині цвітуть.
І ніде, ніде немає
кращих квіточок, мабуть.

В них так пахощів багато,
цвіту свіжого, роси.
Хай ростуть, не буду рвати, —
шкода їхньої краси!

Марія Познанська

СПАСИБІ ЛЮДЯМ, ЩО ЗРОСТИЛИ ЛІС

Спасибі людям, що зростили ліс:
за всі дуби, ялини в пишнім гіллі
і за красу отих зелених кіс,
в яких стоять гнучкі берізки білі.

Коли б не ліс, не знали б ми про те,
що є фіалка й пролісок на світі,
як у маю конвалія цвіте —
найкраща, найніжніша поміж квітів.

Від суховіїв сохнула б земля,
була б вона подібна до пустелі.
А ліс накликає хмару на поля —
дощі проллються весняні, веселі...

Спасибі ж людям, що зростили ліс:
за всі дуби, ялини в пишнім гіллі
і за красу отих зелених кіс,
в яких стоять гнучкі берізки білі.

Марія Познанська

Народ скаже, як зав'яже

- ◆ Як березень не хмуриться, а весною пахне.
- ◆ Квітневі струмки землю пробуджують.
- ◆ Травень ліс одягає — літа в гості чекає.

ЗАВДАННЯ

1. Відгадай загадки.

- ♦ Тане сніжок, квітне лужок,
день прибуває. Коли це буває? (*Навесні*)
- ♦ Я пробуджую поля,
небеса і ручаї
та заквітчую гаї.
Відгадали, хто вона,
ця красуня чарівна? (*Весна*)

2. Дай відповіді на запитання.

А) — Про яке дерево говориться в казці В. Сухомлинського «Весняний вітер»?

— Що робив Клен взимку?

— Від чого він прокинувся?

— Що повідомив Кленові весняний вітер?

Б) — Що чекає діток у садку? (За віршем Олександра Олеся «Весна, весна! Радійте дітки».)

В) — Хто написав оповідання «Весна! Весна!»?

— Про повернення якого птаха ти дізнався із цього оповідання?

— Кого іще розбудили жайворонки своїм співом?

Г) — Про повернення яких пташок ти дізнався із оповідання Ю. Старостенка «Рятуйте»?

- Хто намагався зайняти шпаківні?
- Чи вдалося горобцям це вчинити?
- Чому оповідання має заголовок «Рятуйте»?
- Г)** — Про що співає соловейко? (За віршем М. Познанської «Співай, соловейку!».)
- До яких пташок відноситься соловейко — зимових чи перелітних?
- Як співає соловейко?
- Д)** — Що нового і цікавого ти дізнався про зозулю з твору Ю. Старостенка «Смілива зозуля»?
- Е)** — До чого закликає заголовок вірша М. Познанської «Спасибі людям, що зростили ліс»?
- Які рядки вірша тобі найбільше сподобались?

3. Вивчи скоромовку.

Сів шпак на шпаківню,
заспівав шпак пісню:
«Ти не вмієш так, як я,
так, як ти, не вмію я».

ЯК ГУСАК ЛИСА ПЕРЕХИТРИВ

Чеська народна казка

Якось лис перестрів гусака.

— Ну, гусаче, — сказав лис, — зараз я тебе з'їм!

Гусак з переляку геть побілів. А тоді оговтався та й каже:

— Бачу, й справді мені край. Тож дозволь перед смертю хоч затанцювати.

Лис ніколи не чув, щоб гуси мали хист до танцю, і зцікавості дозволив.

Заходився гусак танцювати. Він перевальцем підстрибував, витягав шию, махав крильми. А тоді — фурр! — у небо.

Лис від подиву аж очі витріщив. Він сидів і чекав, що гусак вернеться. Але того як хап ухопив.

«Ну й ошукався ж я! — дорікнув собі лис. — Тепер нізащо не дозволю нікому танцювати до обіду, а тільки вже як наїмся всмак».

Я, ЯК БАТЬКО

Болгарська народна казка

Зустрів якось вовк коня та й каже:

— Захотілося мені конини. З'їм тебе.

— Ну що ж, кумцю, — зітхає кінь, — їж мене. І батько твій любив попоїсти кінського м'яса.

— Мій батько? Ти його пам'ятаєш?

— Пам'ятаю. Як його не пам'ятати! Такий поряд-ний був... Ніколи не їв коней з підковами. Завжди знімав, перше ніж з'їсти.

— І я, як батько, — сказав вовк, — давай зніму з тебе підкови. З якої ноги починати?

— Твій батько починав із задньої...

— Ну то й я почну з задньої... Давай ногу!

Підняв кінь ногу. Нагнувся вовк, щоб зняти підкову, а кінь як брикне кованим копитом. Аж свічки засвітилися вовкові в очах. Ледь живий до лісу доповз.

ЛИСИЦЯ І КУРІПКА

Французька народна казка

Побачила якось на узліссі лисиця сіру куріпку та й питає: «Скажи-но, куріпко, як це ти примудряєшся вдень спати?»

— А так собі. Сховаю голівку під крильце та й сплю. Ось подивися!

Сховала куріпка голівку під крильце. А лисиці того тільки й треба. Стрибнула вона до куріпки, вхопила її за крильце та й помчала геть.

Коли лисиця пробігала понад річкою, побачили її пралі й загукали:

— Ви гляньте! Ви тільки гляньте! Лисиця тягне куріпку!

— Що воно за нахаби тут живуть! І не соромно їм пхати носа в чужі справи? — тихенько сказала куріпка. «Справді, хіба це їх обходить?» — подумала лисиця і закортіло їй вилаяти праль.

Розціпила вона зуби. Та не встигла слова мовити — куріпка шасть у неї з пащі! Злетіла вгору і на дубовій гілці вмостилася.

— Гай-гай! Ніколи не слід базікати на вітер! — мовила лисиця.

Усміхнулася куріпка та й відказує:

— Правду кажеш, лисичко! А вже спати лягати раніше пори — тим більше.

ЛИСИЧКА-СЕСТРИЧКА І СІРИЙ ВОВК

Російська народна казка

Жили собі дід та баба. От якось дід каже бабі:

— Ти, бабо, печи пироги, а я запряжу сани, поїду по рибу.

Наловив дід риби повен віз. Їде додому й бачить: лисичка згорнулася калачиком і лежить на дорозі.

Дід зліз із воза, підійшов, а лисичка не ворухнеться, лежить, наче мертва.

— От добра знахідка! Буде моїй старій комір на шубу.

Взяв дід лисицю і поклав на віз, а сам пішов попереду.

А лисичка вибрала хвилинку та й почала викидати з воза рибку за рибкою. Всю рибу повикидала, а тоді й сама зіскочила з воза і нишком втекла.

Приїхав дід додому й кличе бабу:

— Диви, стара, який знаменитий комір привіз тобі на шубу!

Підійшла баба до воза, глянула: нема на возі ні коміра, ані риби!

А лисиця тим часом зібрала на дорозі всю рибу, принесла до своєї нірки, сіла та їсть.

Підходить до неї вовк:

— Добридень, кумонько, хліб та сіль!..

— Я їм свій, а ти подалі стій.

— Дай мені рибки.

— Налови сам та їж.

— Та я не вмію.

— Ото! Я ж наловила! Ти, кумцю, піди на річку, опусти хвіст в ополонку, сиди та приказуй: «Ловися, рибко, і велика, й мала; ловися, рибко, і велика, й мала!» От риба сама на хвіст і поначіпляється. Як довше посидиш, так більше й наловиш.

Пішов вовк до річки, опустив хвіст в ополонку, сидить і приказує:

Ловися, рибко, все велика та велика!

Ловися, рибко, все велика та велика!

А лисиця ходить навколо вовка і приказує:

Сяйте, сяйте, зірки на небі,

Мерзни, мерзни, вовчий хвіст!

Сидів вовк цілу ніч біля ополонки. От хвіст і примерз до льоду. Схотів вовк підвестися — не може.

«Ого, скільки риби наловилося, — думає вовк, — аж витягти важко!»

Тим часом почало розвиднятися. Іде баба з відрами по воду. Побачила вовка та як закричить:

— Вовк, вовк! Бийте його!

Вовк — туди-сюди, не може хвоста витягти! Збіглися баби, відра покидали та й почали вовка лупцювати коромислами. Вовк рвався, рвався, півхвоста відірвав і кинувся навтьоки.

А лисичка забралася в порожню хату, наїлася тіста з макітри, голову собі тістом вимазала, вибігла на дорогу, впала й лежить — стогне.

Вовк їй назустріч:

— Отак ти мене навчила рибу ловити? Через тебе мені всі боки обламали, хвіст обірвали...

А лисиця йому каже:

— Ой, кумцю! В тебе хвіст обірвали, зате голова ціла, а мені голову розбили, бачиш — аж мозок тече, насилу плентаюсь.

— Ай справді,— каже їй вовк.— Бідна ти, кумонько, нещасна, сідай на мене, я тебе підвезу!

Сіла лисиця вовкові на спину. Він її й повіз. От лисиця їде на вовкові й співає потихесеньку:

Битий небитого везе,

Битий небитого везе!

— Що це ти, кумонько, співаєш? — питає вовк.

— А я, кумцю, отаке співаю: «Битий битого везе!»

А сама знову нишком заводить:

Битий небитого везе,

Битий небитого везе!

Довіз вовк лисицю до лісу. Там вона зіскочила та й до своєї нірки — рибу їсти. А вовк пішов собі по лісі — битий та голодний.

ПРИНЦЕСА НА ГОРОШИНІ

Жив собі один принц, і заманулось йому одружитися з принцесою, тільки з найсправжнісінькою принцесою. Він об'їздив увесь світ, щоб знайти собі наречену, але так і не знайшов. Принцес було багато, та він ніяк не міг дізнатися, справжні вони чи ні. Всім їм чогось та бракувало.

І ось принц повернувся додому засмучений — дуже-бо йому хотілося знайти справжню принцесу.

Якось увечері розгулялася негода: гримів грім, спалахувала блискавка і дощ лив, як з відра.

Раптом хтось постукав у міські ворота, і старий король пішов відчиняти. За ворітьми стояла принцеса. Ой лишенько, на кого ж вона була схожа! Струмені дощової води стікали їй по волоссю та сукні на черевички й витікали з-під низеньких підборів. І вона ще запевняла, що вона справжня принцеса!

«Ну, це ми перевіримо», — подумала стара королева, але нічого не сказала й пішла в покої. Там вона скинула з ліжка ковдру і простирадла й на голі дошки поклала горошину, потім накрила цю горошину дванадцятьма матрацами, а зверху накидала ще дванадцять перин із гагачого пуху. В це ліжко покладали принцесу, й там вона пролежала всю ніч.

Вранці принцесу запитали, як їй відпочивалося.

— Ох, дуже погано! — сказала принцеса. — Я майже цілу ніч не заплющила очей. І що це по-

пало мені в ліжко? Я лежала на чомусь твердому, й тепер усе моє тіло в синцях. Це просто жахливо!

Тут усі зрозуміли, що перед ними — справжня принцеса, адже вона лежала на дванадцяти матрацах і дванадцяти перинах, а все одно відчула горошину. Такою чутливою могла бути тільки справжня принцеса.

І принц одружився з нею. Він-бо не сумнівався, що знайшов справжню принцесу. А горошина потрапила до музею, де лежить і досі, якщо тільки її ніхто не вкрав.

Знай, тут не вигадано нічогісінько!

Ганс Крістіан Андерсен

ПОПЕЛЮШКА

Скорочено

Жила-була собі дівчинка, добра та привітна. Її мати померла, і вона жила з мачухою та двома її дочками. Яка найважча робота — то все бідній сироті. А спала вона вкомірчині, куди висипали попіл з печі. От і прозвали дівчинку Попелюшкою.

Одного разу всю їхню родину запросили до королівського палацу на великий бал. Попелюшка так любила танцювати! Але мачуха наказала їй сидіти вдома, мити посуд та підмітати. Та й у що їй, бідолашній, було вратися? Одежина стара й зношена — латка на латці...

Зажурилася Попелюшка. Аж тут у кімнаті з'явилася добра чарівниця — фея, хрещена мати Попе-

люшки. «Чого ти засумувала, моя дитино?» — запитала вона. «Як же мені не сумувати, коли я хочу на королівський бал, а вдягнутися немає у що...» — відповіла, плачучи, Попелюшка.

«Я зараджу твоїй біді, — сказала фея. — Але пам'ятай: додому мусиш повернутися до півночі, бо рівно опівночі скінчаться мої чари».

Доторкнулася фея до Попелюшки чарівною паличкою — і старе лахміття дівчинки перетворилося на чудову рожеву сукню, а порвані черевички — на казкові кришталеві туфельки. Де не взялася золота карета, запряжена шістьма кіньми, і відвезла Попелюшку до сяючого палацу.

Коли дівчина з'явилася на балу, ніхто її не впізнав. Принц танцював тільки з нею — вона йому дуже сподобалася.

За розвагами Попелюшка забула про попередження доброї феї і згадала про це лише тоді, як годинник почав бити північ. Вона ледве встигла вибігти з палацу і так поспішала, що загубила на мармурових сходах кришталеву туфельку.

Минуло кілька днів. Юний принц не міг забути красуню-незнайомку. Він оголосив, що дівчина, якій підійде загублена кришталева туфелька, стане його дружиною.

Усі дівчата королівства навперебій кинулися приміряти туфельку. Та хоч як вони старалися, а взути її не могли. Аж ось надійшла черга Попелюшки. «Куди їй, нечупарі?» — реготали сестри.

Але коли дівчина взула кришталеву туфельку, всі відразу впізнали в ній красуню-незнайомку і мерщій відвезли її до королівського палацу. І стала вона принцесою, дружиною майбутнього короля.

Шарль Перро

БІЛОСНІЖКА ТА СЕМЕРО ГНОМІВ

За горами високими, за долами широкими та за морями глибокими жила-була маленька принцеса. Звали її Білосніжкою. І була в неї мачуха, дуже красива, але зла й ревнива. Мала мачуха чарівне дзеркало.

Якось запитала вона в нього: «Хто найвродливіший у моєму королівстві?» І раптом дзеркальце відповіло: «Білосніжка найгарніша, із личенька наймиліша...»

Королева-мачуха аж позеленіла від злості та ревнощів. «Відведи Білосніжку до темного лісу і вбий її там!» — наказала вона своєму слугі. Але той пожалів бідолашну дівчинку й відпустив її на всі чотири сторони.

І залишилася Білосніжка у великому лісі сама-самісінька. Довго блукала нетрями та хащами, доки не натрапила на малесеньку хатинку.

«Може, тут я знайду собі притулок?» — подумала принцеса. Зайшла до хатинки, прилягла на ліжечку та й заснула з утоми.

Аж тут гульк — господарі повернулися: семеро добрих та веселих гномів. Білосніжка розповіла їм свою сумну історію.

«Ми захистимо тебе, а ти будеш наглядати за нашим будиночком, куховарити, шити й прати», — запропонували гноми.

«Гаразд!» — охоче погодилася дівчинка.

Тим часом королева, глянувши в своє чарівне дзеркальце, довідалася, що Білосніжка жива-здорова. І вирішила сама звести зі світу свою пасербицю. Перевдяглася старою бабою та й подалася до лісу. Блукала, блукала, а таки знайшла будиночок маленьких гномів. Коли Білосніжка вийшла на ґанок, перевдягнена королева подарувала їй отруєне яблуко.

Білосніжка відмовлялася прийняти подарунок, але королева була дуже хитра та облеслива і таки вмовила дівчинку скуштувати яблуко. Ледь надкусивши його з рум'яного боку, нещасна дівчинка впала на землю, як підкошена.

Надвечір повернулися додому гноми. Побачивши мертву Білосніжку, почали вони плакати-голосити, щоб вона ожила.

Саме в той час повз будиночок гномів проходив молодий принц, який полював у лісі на хижих звірів. Почув плач і звернув з дороги. Коли юнак побачив Білосніжку, то був зачарований її красою. Нахилившись, він поцілував її в чоло, і дівчинка прокинулася.

Як же зраділи гноми! Вони радісно кричали, стрибали, співали й танцювали.

Принц узяв Білосніжку з собою, вона вийшла за нього заміж і стала королевою. Це була найкраща й найдобріша королева з усіх королев на світі.

Брати Грїмм

ЗАВДАННЯ

1. Вікторина.

- ◆ Хто одягнув дівчинку в червону шапочку і в якій казці? (*Ш. Перро «Червона Шапочка».*)
- ◆ З якої казки ці рядки? Хто її автор?
«Сини швидко поділили спадщину: старший забрав млин, середній — осла, а меншому дістався кіт». (*Ш. Перро «Кіт у чоботях».*)
- ◆ У кого три ночі дзвонив телефон? (*К. Чукавський «Телефон».*)
- ◆ Про кого ці слова? Хто автор цих казок?
  - А)** «Дуже хотілося б потрапити на свято, але соромиться своєї гидкої зовнішності». (*Г.К. Андерсен «Гидке качення».*)
  - Б)** «Ніяк не знайду свого золотого ключика». (*О. Толстой «Пригоди Буратіно».*)
  - В)** «Допоможіть відшукати черевичок». (*Ш. Перро «Попелюшка».*)

2. Дай відповіді на запитання.

- А)** — Що трапилось із гусаком в чеській народній казці «Як гусак лиса перехитрив»?
  - Як він перехитрив лиса?
  - Яка риса характеру допомогла гусакові?
  - Чи правильний висновок зробив лис?
- Б)** — Завдяки чому врятувався кінь від вовка (болгарська народна казка «І я, як батько»)?
  - Яка головна думка казки?

В) — Що можна дізнатись із заголовка французької народної казки «Лисиця і куріпка»?

— Якою змальовано лисичку?

— Як вдалося куріпці перехитрити лисичку?

— Що означають вислови: «Пхати носа в чужі справи», «Базікати на вітер».

Г) — Чи можна за заголовком російської народної казки «Лисичка-сестричка і сірий вовк» визначити головних героїв?

— Кого лисиця обхитрила спочатку? Яким чином?

— Хто ще піддався лисиччиним хитрощам?

— Якими видалися тобі дід і вовк?

— Чим подібні казки «Лисиця і куріпка» та «Лисичка-сестричка і сірий вовк»?

— Чим відрізняється зображення лисички в цих казках?

— Що ви порадили б сірому вовкові?

— Яка головна думка казки?

Г) — Як дівчина із казки Г.К. Андерсена «Принцеса на горошині» довела, що вона справжня принцеса?

Д) — Хто автор казки «Попелюшка»?

Е) — Хто головний герой казки братів Грімм «Білосніжка та семеро гномів»?

— Який зачин у казці? Яка кінцівка?

3. Продовж міркування.

- ◆ У казках завжди перемагає ..., тому що ... .

14. Мамине свято

УКЛОНЮСЯ

Гарна ти, матусю,
люба, дуже мила!
Ти мене ще змалку
звичаю навчила.

І щодня навчаєш,
як любить родину,
мову нашу гарну,
рідну Україну.

Буду українка,
як і ти, матусю,
і за ту науку
я тобі вклонюся!

Катерина Перелісна

МАМА

На ярмарку дитина відбилась якось од матері
та й плутається між народом. Зблукалося бідне,
плаче, бігає, шукає матері. Питають люди у дитини:

— Яка ж твоя мама, дитинко?

А дитина крізь сльози каже:

— Хіба ж ви не знаєте? Моя мама та, що за всіх
найкраща.

НАЙЛАСКАВІШІ РУКИ

Маленька дівчинка приїхала з мамою до великого міста. Пішли вони на базар. Мама тримала доньку за руку. Дівчинка побачила стільки цікавого, що від радощів заплескала в долоні і... загубилася у натовпі. Загубилася й заплакала.

— Мамо! Де моя мама?

Люди обступили дівчинку, питають:

— Як тебе звати, дівчинко?

— Олею.

— А як маму кличуть? Скажи, ми її зараз же знайдемо.

— Маму кличуть... мамою... мамусею...

Люди всміхалися, заспокоювали дівчинку й знову питали:

— Скажи, які у твоєї мами очі — карі, голубі?..

— Очі у неї... найдобріші...

— А коси? Яке волосся у мами — чорне, русяве?

— Волосся... найкрасивіше...

Знову всміхнулися люди. Питають:

— Скажи, які в неї руки?.. Може, якась родимка у неї на руці? Згадай.

— Руки у неї... найласкавіші...

Пішли люди й оголосили по радіо: «Загубилася дівчинка. У її мами найдобріші очі, найкрасивіше волосся, найласкавіші в світі руки».

І мама зразу ж знайшлася.

Василь Сухомлинський

КРИЛА

Блискавиці освітлювали дорогу громам, щоб ті бачили, в яке дерево цілитися. На високій сосні сидів Вітер. Грім ударив в сосну, розколов її, поранив Вітра. Як почав поранений Вітер завивати з болю, то Дмитрик не витримав. Вистрибнув босоніж на ґанок, з ґанку — на подвір'я і привів пораненого Вітра до хати.

— Дякую тобі, хлопчику, — ледве шелестів Вітер, — перев'яжи мені рану.

Дмитрик одшмагав білий рукав своєї сорочки, одну рану Вітрові перев'язав. Відірвав другий — і другу рану перев'язав.

— Уже легше мені, — мовив Вітер, піднявся з лави й зник за дверима.

А на другий день у Дмитрика вирости крила. Ніхто їх не бачив. Сам Дмитрик теж не знав, що в нього є крила, бо навіть коли лягав спати, вони йому зовсім не заважали.

...Одного разу захворіла мати. Дмитрик побіг до лікаря, потім — в аптеку, відтак наносив дров до хати, води — і все це робив так швидко, що мама сказала:

— Ти, Дмитрику, як на крилах літаєш. Перепочинь трохи, бо з ніг упадеш.

Та Дмитрик зовсім не втомився. Він міг зробити ще тисячу робіт, щоб тільки видужала мама. Адже хвороба її не кидала.

Подвір'ям крутився березень. То підморгне сонцеві, то знову нахмуриться.

— Синку, — шепотіла мама, — а весна цього року забарилась. Як прийде вона, принесеш мені пролісків.

Дмитрик не міг дочекатися весни. І раптом пригадав, що за Кам'яною горою на Збочі вже мусять бути проліски, бо весна приходиться туди найшвидше. І побіг по найперші квіти. Не побіг — полетів.

У хаті в маминих руках проліски заспівали тоненькими голосочками. І мама засміялася. Хвороба мусила покинути хату, бо хвороби радісних людей не тримаються. Весна під вікнами теж замугикала пісеньку. Земля її підхопила й собі:

— А вже весна, а вже красна!

...Дмитрикові крила голубіють, тому їх ніхто не бачить.

Але якщо чиясь мати, коли пратиме білизну, побачить у сина сорочку з відірваними рукавами, то це не завжди означає, що в її дитини вже виросли крила.

Крила ростуть не просто. Не раз треба й останню сорочку віддати, щоб крилатим стати, таким, як Дмитрик.

Оксана Сенатович

ВСЕ НЕ ТАК...

Сьогодні все навкруг —
не так...
Чомусь задача —
непроста,

чомусь цукерка —
несолодка,
проміння сонячне —
холодне,
і навіть
запахуца диня
чомусь не пахне зовсім
нині...
У чому ж річ?
Скажу вам прямо:
образилась на мене мама...
Піду
пробачення попрошу —
хай знову стане все
хорошим!

Анатолій Костецький

ДРІБНИЙ ДОЩИК

Дрібний Дощику! Чому ти такий дурненький?

Три дні й три ночі ти усе ллєш та ллєш на дахи,
а вони лише блищать, посміхаючись, і зовсім не
розмокають.

Прохолодний Дощику! Навіщо ти все кропиш
та й кропиш річку? Води так багато, а купатись
під дощиком холодно.

Набридливий Дощику! Ось я візьму, піднімусь на
хмару і знайду те велике сито, крізь яке ти сієшся.
Я закрию в ньому маленькими хмаринками непо-
трібні дірочки й залишу тільки потрібні.

А ще я зроблю в хмарі віконце — для Сонечка, й перекину над Землею барвисту Веселку.

І коли побачу, як додому з роботи Матуся йде, — крикну Сонечку:

— Посміхнися всіма промінцями! Бачиш: он моя Матуся йде!

Крикну тобі, дурненький Дощику:

— Сійся, лийся на лани, на зелені килими — хай Матуся радіє, а на доріжку, якою вона йде, — не треба!

Скажу Веселці:

— Сяй — переливайся всіма своїми барвами. Он моя Матуся йде!

А потім стрибну з хмари на Веселку і покочуся вниз прямо на доріжку:

— Добрий вечір, Матусю!

Юрій Ярмиш

Народ скаже, як зав'яже

- ◆ Пташка радіє весні, а дитя — матері.
- ◆ Діти плачуть, а в матері серце болить.
- ◆ Щастя й доброти в матері знайду.
- ◆ На сонці — тепло, біля матері — добре.

ЗАВДАННЯ

1. Відгадай загадку.

Ніжна, лагідна і мила,
на цей світ нас народила.
Я до неї пригорнуся,
це рідненька ... (матуся).

2. Доповни ряд слів, близьких за значенням.

Мама, мамочка, ...

3. Опиши свою маму.

Моя мама ... .

У моєї мами ... .

4. Дай відповідь на запитання.

А) — Чого навчила мама дитину (К. Перелісна «Гарна ти, матусю»)?

— Як віддячить дитина мамі за науку?

Б) — Що відповіла дівчинка, яка заблукала, на питання «яка твоя мама?» (В. Сухомлинський «Мама», «Найласкавіші руки»)?

В) — Коли у Дмитрика «виросли крила» (О. Сенатович «Крила»)?

— Чи справді у нього вирости крила?

— Про яке мамине бажання дізнався Дмитрик?

— Що він зробив, щоб його виконати?

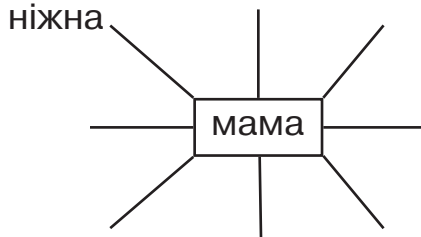
— Чому хвороба покинула хату?

— Чи в усіх дітей «виростають крила»?

Г) — Що вирішила дитина з вірша А. Кос-тецького «Все не так»?

Г) — Що готовий зробити хлопчик для мами (Ю. Ярмаш «Дрібний дощик»)?

4. Склади «павутинку» слів до слова «мама».

ПО ЩИРОСТІ

Один господар, прийшовши з міста, дає своєму синові медівник та й каже:

— На, Васильку! Та поділися з Петриком по щирості.

— А як то ділитися по щирості? — питає Василько.

— А так, — каже батько, — коли переломиш медівник, то даси більшу половину Петрикові, а собі візьмеш меншу частину. Се називається «по щирості».

— То дайте Петрикові медівник, хай він ділить його по щирості, — каже хитрий Василько.

Юрій Федькович

СЕКРЕТ

Що зробити,
щоб удвічі
видавався торт
смачнішим?

Що зробити,
щоб удвічі
кожен день
для вас
побільшав?

Щоб і радості,
і щастя
вам було —
аж ніде діти?

А немає тут
секрету:
треба
з другом
поділитись!

Анатолій Костецький

МАЛЕНЬКА МУРАХА

Якось Петрусь із Мишком гуляли в садку й на-трапили на мурашник. Височенький такий, аж не віриться, що його збудували дрібненькі комашки.

— Ого, який великий, — сказав Петрусь.

— Та де там великий, — заперечив Мишко.

Він завжди заперечував щось Петрусеві, аби показати, що більше знає.

— А дужі які, подивись!

— Та які вони дужі? Самих ледве видно, — вів своєї Мишко.

— Ні, ти тільки глянь. Травинку тягне в п'ять разів більшу за себе.

— Скільки там тої травинки, — не здавався Мишко. — Сама за вітром летить.

— А ця! Подивися: білу подушечку тягне, — дивувався Петрусь.

— Теж мені подушка, завбільшки з пшеничну зернину. Та менших комах, ніж оці, й не буває.

— І бачить, куди треба тягти.

— Та в них і очей немає! — не вгавав Мишко.

Саме тут якась із мурах залізла Мишкові під холошу і так кусьнула, що він аж підскочив.

— Ого, як гризнула! — скрикнув Мишко.

— Та де там, — усміхнувся Петрусь. — Мурахи такі маленькі, що в них і зубів немає.

Василь Шкляр

В СЕЛІ У БАБУСІ

У селі в бабусі
прокидаюсь рано.
Стеля — вся у сонці,
в променях — стіна.
Кущики картоплі
присідають марно —
все одно побачу
з крайнього вікна!
У селі в бабусі
все мені цікаве,
все мене гукає,
все на мене жде:
квіти,
берег річки
і зелені трави...
Навіть на дорозі
кошеня руде...
У селі в бабусі
найтепліше літо,

найпрудкіша стежка,
що біжить на став.
Обминаю грядку,
обганяю вітер
і гукаю хлопцям:
«Бачте,
не проспав!»

Ганна Чубач

КВІТИ

Під віконцями
на сонці
у весняному саду
у земельку,
як в постельку,
я насіннячко кладу.

Сонце, смійся!
Дощик, лийся!
Линьте, краплі, до землі,
щоб на грядках
у зернятках
кріпли паростки малі.
Прийде літо,
будуть квіти,
будуть в мене восени
у віночку на голівці
чорнобривці
запашні.

Наталя Забіла

Молоденька хмаринка
шука в небі хатинку —
та у небі її не знайдеш.
Молоденька хмаринко,
нема в небі хатинки,
то ж куди, ти, хмаринко, підеш?
Зиму де зимувати,
літо де літувати?
Та і як тоді жить, як на те?
Молоденька хмаринко,
йди до нас у хатинку...
Під вікном у нас вишня цвіте.
цвіте зранку кульбаба,
цвіте жовта троянда,
і жовтеньким курчата цвітуть.
Будеш їх поливати,
будеш їх напувати,
а вони тобі щастя дадуть.

Микола Вінграновський

СОН

Вночі під ранок у гнізді,
у комишах при мамі
проснулось каченя собі
і глянуло в тумані
на срібне мамине перо,
на срібне небо повне.
Перевернулось на крило
і знов заснуло, сонне.

І снівся каченяті сон,
солодкий сон при мамі:
цвіте куга, цвіте пасльон
при березі в тумані,
цвіте при хмарі хмареня,
і зірка недалечко...
І чуло сонне каченя:
цвіте його крилечко,
цвіте на небо, на політ,
на голубі тумани,
на синій цвіт, на синій світ
в гніздечку біля мами...

Микола Вінграновський

Я ХОДИВ СЬОГОДНІ В ЛІС

Лічилка

Я ходив сьогодні в ліс,
я грибів для вас приніс.
Повний кошик із верхом,
ще й накритий лопухом.
Є у ньому сиріжка,
і опеньок-тонконіжка,
і лисичка
невеличка,
і товстий боровичок,
і засмаглий маслючок...
А оце ось хто такий?
Мухоморище старий!..
Ти чого заліз сюди?
Геть із кошика іди!

Тамара Коломієць

ЗАВДАННЯ

1. Вивчи скоромовку.

З річки Сидір серед літа
носить воду новим ситом.
Треба Сидора просити
ситом воду не носити.

2. Дай відповіді на запитання.

А) — Як ти розумієш заголовок твору Ю. Федьковича «По щирості»?

— Як звучить заголовок іронічно чи серйозно?

Б) — Про який скарб іде мова у вірші А. Костецького «Секрет»?

В) — Чи здивували мурахи Петруся (В. Шкляр «Маленька мураха»)?

— Чому Петрусь заперечував Мишкові?

Г) — З якого вірша рядки «Сонце, смійся! Дощик лийся!»?

А. «В селі у бабусі» (Г. Чубач);

Б. «Квіти» (Н. Забіла);

В. «Сон» (М. Вінграновський).

Ґ) — Знайди слова-рими у вірші М. Вінграновського «Молоденька хмаринка...».

Д) — Які гриби згадуються в лічилці Т. Коломієць «Я ходив сьогодні в ліс»?

— Якого гриба хлопчик «прогнав» з кошика? Чому?

3. Гра «Швидко слово називай, йому риму добирай».

Гілка — бджілка — білка — ... .

Листок — колобок — ... .

Роса — ... .

4. Віднови вірш.

В синім небі сонце ... ,
пташка радісно ... ,
бо відчула вже вона:
тепло скрізь – прийшла ... .

Наталка Завальська

5. Склади чистомовку.

Ла-ла-ла на квітку сіла бджола.

Ар-ар-ар вона збирає ... .

Жу-жу-жу — ... .

Ко-ко-ко — ... .

Му-му-му — ... .

16. І вкрились луки цвітом, вітаючись із літом

***

Кінчається наука в школі,
надходить час спочинку, волі,
нас кличе табір, парк і гай —
тож, рідна школо, прощавай!

А вчителям, що щиро дбали,
щоб наше щастя процвітало,
знанням повніла голова,
приносим вдячності слова.
Спасибі вам! Крім тата й мами,
ви, мов батьки, займались нами —
то ж в'язку наших щирих слів
прийміть від вдячних школярів.

Роман Завадович

РОСА

Я встаю раненько влітку —
скільки ж бо тоді краси!
Ранок тихий, а на квітку
впали крапельки роси.

Сходить сонце, і краплина
кожна золотом горить,
то заграє, мов перлина,
сріблом зробиться за мить.

Потім вся вона розтане,
підє з сонечком увисьь...
Може, з неї хмарка стане
й бризне дощиком колись?!

Марія Познанська

ЗЕМЛЯ ДИТИНСТВА

Дзвони літа я чую над лугом,
чую голос вільшанки в гаю.
Ми ще вранці зібралися з другом
знов піти на лугівку свою.
Там веселка у росах іскриться,
тиху думу нашіптує гай.
Там у кожного є таємниця,
то ж попробуй знайди, відгадай ...

Микола Сингаївський

СТЕЖИНКА

Якщо дружити із стежинкою, вона багато цікавого розповість. Тетянка вийшла на ґанок, а стежинка неначе взяла її за руку і повела за собою.

Довкола картопля цвіте біло й рожево, соняхи в золоті бубни вигупують. Зелений огірочок виповз із грядки на стежку: а що тут робиться? Квасоля-повициця пишається на високих тичках — їй звідтіля все видно. А гарбуз та гарбузиха з гарбузенятами сховалися під лапатим листям — щоб сонце не напекло.

Через стежину снують мурашки. Такі малі, а тягнуть більші за себе гілочки й бадилинки. Тетянка знає: отам, під старою грушею, вони дім собі будують.

А в повітрі золоті цяточки блискають. То бджоли летять по мед: на город, на леваду, в поле.

Веде стежинка Тетянку і все їй показує. Уже й город кінчається. Що ж там далі?

А тут бабуся:

— Внучко, іди-но до хати!

По правді, Тетянці не хочеться вертатись. Але треба слухатися. Ну що ж, вона завтра із стежинкою далі піде.

Василь Чухліб

ХТО НАЙКРАЩИЙ СПІВАК?

На галявині серед густого лісу зібралися влітку пташки, щоб вирішити, хто з них найкраще співає.

Першою співала невеличка пташка з червоною голівкою й жовтою перев'язкою на чорних крильцях. То був щиглик. Він приємно проспівав свою пісеньку.

— Гарно! — сказали пташки.

Потім заспівав жайворонок. Він мав сіре пір'ячко. Підлетів над галявиною в повітря й згори дуже мило заспівав.

— Добре! — сказали пташки.

Третім був соловейко. Як же гарно він співав! Ніхто б не подумав, що ця сіренька непоказна пташка вміє так прегарно співати!

— Чудово!.. — сказали всі пташки, коли він скінчив.

Останнім співав горобець. Він розкрив дзьобика і, підскакуючи на обох ніжках, заспівав лише «Цір-цір!». Іншого співу від нього ніхто й не чув.

Пташки подивились одна на одну й не сказали нічого. Тільки мале горобеня гукнуло:

— Дуже добре!

Концерт скінчився, і ворона, що була головою зборів, запитала пташок:

— Як думаєте, хто співав найкраще? Хто найкращий співак?

— Соловейко! — в один голос закричали пташки. Тоді знову обізвалося горобеня:

— А все-таки я знаю, що найкраще співав горобчик!

— Горобчик? — здивувалися пташки. — Чому горобчик?

— Бо він — мій тато! — відповіло горобеня.

За Романом Завадовичем

Народ скаже, як зав'яже

- ◆ Бджоли раді цвіту, а люди — літу.
- ◆ Що влітку вродиться, то взимку згодиться.

ЗАВДАННЯ

1. Розгадай кросворд.

1. Зимою біле, весною чорне, літом зелене, восени жовте і стрижене.

2. Ріжуть мене, в'яжуть мене, б'ють нещадно, колесують, пройду вогонь і воду; і кінець мій — ніж і зуби.

3. Новенька посудина, а вся в дірках.

4. У полі-полі за лісом-лісочком синенький вогник полум'яніє.

— Прочитай слово у виділеному рядку кросворда.
(Поле. Хліб. Сито. Льон. Літо.)

1.	2.	3.	4.

2. Доповни вірш.

Розквітають в луках квіти,
зеленіють в лісі віти,
все зелене, молоде
за весною ... ..

Наталя Забіла

3. Вивчи скоромовку.

Коза в лузі — лоза в тузі,
бери лозу — жени козу.

4. Тестові завдання.

1. Хто автор вірша «Роса»?

- А) Роман Завадович;
- Б) Марія Познанська;
- В) Микола Сингаївський.

2. З якого вірша рядки: «А вчителям, що щиро дбали, щоб наше щастя процвітало, знанням повніла голова, приносим вдячності слова»?

- А) «Кінчається наука в школі»;
- Б) «Роса»;
- В) «Земля дитинства».

5. Дай відповіді на запитання.

А) — Що побачила дівчинка на городі (В. Чухліб «Стежинка»)?

— Що робили мурашки?

— Чим зайняті бджоли?

Б) — Про що сперечались птахи («Хто найкращий співак» за Р. Завадовичем)?

— Назви птахів, які брали участь у суперечці.

— Хто з птахів був головою зборів?

— Кого одногосно птахи визнали найкращим співаком? Чому?

— Якими словами птахи оцінювали спів?

ЩОДЕННИК ЧИТАЧА

№ з/п	Назва твору	Кільк. слів у тексті	Час читання тексту	Швидкість читання сл. за хв	Примітка
1.	Учитель і учні	156			
2.	Новий велосипед	147			
3.	Чарівне горнятко	394			
4.	Ведмідь і павучок	352			
5.	Деркач і Кріт	161			
6.	Київ	138			
7.	Краса лебедина	308			
8.	Хитромудра гуска	230			
9.	Любіть книгу!	220			
10.	Їдальня для птахів	475			
11.	Чому Снігова Баба втекла	198			
12.	Тарасів сон	263			
13.	Курочка ряба і лисиця	327			
14.	Весна! Весна!	87			
15.	Лисичка-сестричка і сірий вовк	458			
16.	Принцеса на горошині	268			
17.	Попелюшка	289			
18.	Білосніжка та семеро гномів	312			
19.	Крила	309			
20.	Стежинка	147			

НОРМИ ТЕХНІКИ ЧИТАННЯ

СЕМЕСТР	КІЛЬКІСТЬ СЛІВ ЗА ХВИЛИНУ
I	35–45
II	50–60

ЗМІСТ ТА ДЖЕРЕЛА ЗАПОЗИЧЕННЯ ТВОРІВ

ШКІЛЬНИМИ СТЕЖИНАМИ

<i>Учитель і учні. Василь Сухомлинський</i>	3
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180123144939/https://mala.storinka.web/20180123144939/https://mala.storinka.org/василь-сухомлинський-оповідання-учитель-і-учні.html	
<i>До школи. Роман Роляник</i>	4
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180123144235/http://www.vseodetyah.com/child_article.html?id=358	
<i>Головна професія. Анатолій Костецький</i>	4
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180123144610/http://posnayko.com.ua/ru/reader/knizhnaya-polka/stihotvoreniya-k-1-sentyabrya/golovna-professiya-597.html	
<i>Про друга. Анатолій Костецький</i>	5
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180123150002/http://rozzyvajko.com.ua/virshi/virshi-anatoliya-kostetskoho/pro-druha/	
<i>Антон і Харитон. Любов Воронкова</i>	6
Золотий віночок : 4 клас [Текст] : Хрестоматія для додаткового читання / упоряд. І.П. Агаркова. — Х.: Ранок, 2010. — 208 с. (С. 23–25)	
<i>Соромно перед соловейком. Василь Сухомлинський</i>	7
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180123150823/http://abetka.ukrlife.org/sukhoml_d.html	
<i>Новий велосипед. Микола Стеценко</i>	8
Гіркий апельсин [Текст] : оповідання: для дошк. віку / М. Стеценко; Микола Стеценко. — К.: Веселка, 1982. — 20 с. (С. 2)	
<i>На кладі. Володимир Сенцовський</i>	9
Інтернет-ресурс : https://mala.storinka.org/володимир-сенцовський-ілюстрована-збірка-оповідань-для-дітей-дивень-ранок-читати-завантажити.html	
<i>Чому равлик ховається. Галина Малик</i>	9
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180123151352/https://mala.storinka.org/галина-малик-казка-чому-равлик-ховається.html	
<i>Розумна людина : з народного</i>	10
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180123151622/http://studopedia.com.ua/1_147146_rozumna-lyudina.html	
<i>Як треба поводитись на вулиці</i>	11
Інтернет-ресурс: https://web.archive.org/web/20180123152913/http://navigator.rv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3848:2013-03-27-09-47-54&catid=105:2013-02-09-10-10-10&Itemid=38	
ОСІНЬ ЩЕДРА, ОСІНЬ ЗОЛОТАВА	
<i>Осінь. Петро Осадчук</i>	14
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124071317/http://doshkolenok.kiev.ua/skazki-legendy/466-virshi-pro-osin.html	
<i>Журавликова пісня. Олег Орач</i>	14
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124071640/http://fantazii.in.ua/stihi/ukrainskie-stihi/virshi-pro-ukrainu/349-zhuravlikova-pisnja.html	
<i>У гості до золотого лісу. Михайло Слабошпицький</i>	15
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124072448/http://wishenko.org/uroki-rozaklasnogo-chitannya-u-2-klasi-z-vikoristannyam-intera.html	
<i>Лісова коліска. Вадим Скомаровський</i>	18
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124072848/http://posnayko.com.ua/ru/parents/literatur/v-ridniy-shkoli.html	
<i>Непосидко-вітерець. Вадим Скомаровський</i>	18
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124072848/http://posnayko.com.ua/ru/parents/literatur/v-ridniy-shkoli.html	

З ЧИСТОГО ДЖЕРЕЛА НАРОДНОЇ МУДРОСТІ

<i>Ходить сонко по вулиці. Колискова пісня</i>	21
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124073737/https://kazka.vn.ua/Ходить_сонко_по_вулиці	
<i>Ой, котику, котику. Колискова пісня</i>	21
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124074003/http://about-ukraine.com/ou-kotiku-kotiku/	
<i>А-а, котів два. Колискова пісня</i>	22
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124074212/http://proridne.com/Українські%20народні%20пісні/А-А,%20КОТІВ%20ДВА.html	
<i>Ходить сон по долині. Колискова пісня</i>	22
Світанок : Книга для читання в дошкільних навчальних закладах / Уклад. Л.О. Глушенко. — Х.: Видавництво «Ранок», 2010. — 176 с. (С. 6)	
<i>Заклички</i>	22
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124075352/https://mala.storinka.org/zaklichki-ta-primovki-velika-dobirka-z-knigi-dityachij-folklor.html	
<i>Нумо, нумо, дівчоро</i>	24
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124075519/http://icesun.com.ua/node/1119	
<i>Примовки</i>	25
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124075352/https://mala.storinka.org/zaklichki-ta-primovki-velika-dobirka-z-knigi-dityachij-folklor.html	
<i>Личилки</i>	26
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124080245/http://dnz1kolchyno.at.ua/publ/chitaemo_z_ditkami/zabavljanki_lichylky_myrylky_zbirka_lichilok_ta_zhmurilok_dlja_ditej/37-1-0-88	
<i>Чарівне горнятко: українська народна казка</i>	27
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124080535/http://proridne.org/Українські%20народні%20казки/Чарівне%20горнятко.html	
<i>Хто розумніший?</i>	29
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124080751/http://proridne.org/Українські%20народні%20казки/Хто%20розумніший.html	
<i>Скоро мовлю скоромовку</i>	29
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124082612/http://lib.misto.kiev.ua/UKR/BOOK/ВОУКО/skoromovkispotikanki.dhtml	
<i>Небилиці</i>	30
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124082937/http://4database.org/archives/1836	
<i>Розумний Івась: смішинка</i>	30
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124083535/http://mz.com.ua/school-wall/6551?page=14	
<i>Загадка з відгадкою</i>	31
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124084351/http://www.svoboda-news.com/archiv/veselka/1970/Veselka-1970-01.pdf	
<i>Редька: гра</i>	32
Організація прогулянок у групі продовженого дня в 1–4 класах / Н.О. Забашта, Н.О. Шматько. — Х.: Вид-во «Ранок», 2010. — 176 с. (С. 39)	
<i>Пень: гра</i>	33
Організація прогулянок у групі продовженого дня в 1–4 класах / Н.О. Забашта, Н.О. Шматько. — Х.: Вид-во «Ранок», 2010. — 176 с. (С. 36)	
У СВІТІ КАЗКИ ЧАРІВНОЇ	
<i>Приказка до казки. Валентин Бичко</i>	36
Читанка : підруч. для 4 кл. / Савченко О.Я. — К.: Освіта, 2004. — Ч. I. — 159 с. (С. 86)	
<i>Ведмідь і павучок: українська народна казка</i>	37
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124095649/http://proridne.org/Українські%20народні%20казки/Ведмідь%20і%20павучок.html	
<i>Два ластерка: казка</i>	39
«Літературний Чернігів», 2001. — №16. — С.152–153	

<i>Чудо-груша: українська народна казка</i>	40
Українські народні казки : Книга 30. Казки Поділля / Запис., упоряд. і літ. Опрац. М. Зінчук. — Чернівці: Букрек, 2010. — 424 с. (С. 200–201)	
<i>Чайки і рак: українська народна казка</i>	42
Улюблена українська читанка : хрестоматія для позакласного та сімейного читання. 1–4 класи / укл. О.В. Ісаєнко; худож. А. Савицька. — Х.: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. — 496 с. (С. 127)	
УКРАЇНО, ЯСЕН МІЙ ЦВІТЕ	
<i>Ім'я нашої батьківщини. Володимир Самійленко</i>	46
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124101705/http://chytanka.com.ua/static/577.ukr.html	
<i>Держак і крит. Василь Сухомлинський</i>	47
Кошичок : Літня хрестоматія для майбутніх четвертокласників / Упоряд. Л. П. Бабаєва. — Х.: Вид-во «Ранок-НТ», 2010. — 144 с. (С. 5)	
<i>Найрідніші слова. Володимир Лучук</i>	48
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124102021/https://mala.storinka.org/добірка-віршів-володимира-лучука-збірка-найрідніші-слова.html	
<i>Рідна мова. Варвара Гринько</i>	49
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124102214/https://mala.storinka.org/люстрована-збірка-віршів-для-дітей-варвари-гринько-читати-завантажити.html	
<i>Київ. Наталія Забіла</i>	50
Золотий віночок : Хрестоматія для додаткового читання для 2 класу / Упоряд. І.П. Агаркова, В.А. Мірошниченко, Н.М. Попова, Н.Л. Цепочко. — Х.: Ранок-НТ, 2010. — 208 с. (С. 136)	
У КОЛІ РІДНОЇ СІМ'І	
<i>Працьовита в нас сім'я. Лідія Компанієць</i>	53
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124103825/http://nvk-sloboda.novoselitsa.cv.ua/node/133	
<i>Наш рід. Андрій М'ястківський</i>	53
Художнє слово в житті дитини. Посібник-хрестоматія. Молодший дошкільний вік / Автор-упоряд. С.О. Павлюк. — Х.: Видавництво «Ранок», 2012. — 320 с. (С. 195–196)	
<i>Тільки тобі, бабусю. Григорій Поволоцький</i>	54
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124104950/http://biog.in.ua/aspecti-formuvannya-gromadyansekoji-samosvidomosti-osobistosti.html?page=7	
<i>Добрий чарівник. Григорій Поволоцький</i>	55
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124104950/http://biog.in.ua/aspecti-formuvannya-gromadyansekoji-samosvidomosti-osobistosti.html?page=7	
<i>Недогадлива донька. Іван Костиця</i>	56
Бахтінова О.В. Матеріали до уроків права. 1-2 класи. — Х.: Видавництво «Ранок», 2009. — 176 с. (С. 62)	
<i>Куди робота ховається. Шукур Сагдулла</i>	57
Розгорнуте перспективне планування. Весна. Старший дошкільний вік. / С.М. Ванжа, Т.В. Власова. — Х.: Вид-во «Ранок», 2014. — 192 с. (С. 163)	
<i>Із сиром пироги. Василь Сланчук</i>	58
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124121055/http://chytanka.com.ua/ebooks/index.php?action=url/view&url_id=523	
<i>Навіщо кажуть «спасибі». Василь Сухомлинський</i>	59
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124121247/http://abetka.ukrlife.org/sukhom48.html	
<i>Дивний звір. Галина Малик</i>	60
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124121442/https://mala.storinka.org/неслухняний-дощик-збірка-дитячих-віршків-з-ілюстраціями-від-галини-малик.html	

ЦІКАВИЙ СВІТ НАВКОЛО ТЕБЕ

<i>Буслові імена. Андрій М'ястківський</i>	65
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124122056/http://chytanka.com.ua/ebooks/index.php?action=url/view&url_id=1868	
<i>Краса лебедина. Дмитро Прилюк</i>	53
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124122232/http://www.planeta.co.ua/ua/tales/prilyuk6.php	
<i>По заслугі. Василь Сухомлинський</i>	68
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124122553/http://chytanka.com.ua/ebooks/index.php?action=url/view&url_id=1626	
<i>Хитромудра гуска. Євген Пермяк</i>	68
Інтернет-ресурс : http://web.archive.org/web/20180126081745/http://www.planetaskazok.ru/permyak/guslapchatypermyakrk	
<i>Хлопчик і дівночки конвалій. Василь Сухомлинський</i>	70
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124123659/http://abetka.ukrlife.org/sukhom91.html	

ТВІЙ ДРУГ — КНИГА

<i>Папір — син природи. Паола Утевська</i>	73
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124124303/http://divovo.in.ua/3-klasu-dodatok-do-pidruchnika-o-ya-savchenko-2014r-mnih-mari.html?page=10	
<i>Про книжку. Марія Пригара</i>	74
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124124958/https://mala.storinka.org/mariya-prigara-virshi-pro-shkolu.html	
<i>Любіть книгу! Остап Вишня</i>	74
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124125252/https://mala.storinka.org/ostap-vishnia-lyubit-knigu-opovidannya-dlya-ditey.html	

ЗИМА-БЛОСНІЖКА

<i>Зима. Валентин Бичко</i>	77
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124125842/https://www.dobroanin.com/добра-зима/зимонька-зима/зимонька/	
<i>Хто як до зими готується. Георгій Скребицький, Віра Чапліна</i>	77
Художнє слово в житті дитини. Посібник-хрестоматія. Старший дошкільний вік / Автор-упоряд. О.В. Трофимова. — Х.: Видавництво «Ранок», 2011. — 368 с. (С. 44)	
<i>Білка запасається на зиму. Георгій Скребицький, Віра Чапліна</i>	78
Художнє слово в житті дитини. Посібник-хрестоматія. Старший дошкільний вік / Автор-упоряд. О.В. Трофимова. — Х.: Видавництво «Ранок», 2011. — 368 с. (С. 45)	
<i>Як птахи готуються летіти у вирії. Георгій Скребицький, Віра Чапліна</i>	79
Кошчичок : Літня хрестоматія для майбутніх третьокласників / Упоряд. Л.П. Бабаєва. — Х.: Вид-во «Ранок-НТ», 2010. — 144 с. (С. 4–5)	
<i>Що дятел взимку їсть. Георгій Скребицький, Віра Чапліна</i>	80
Кошчичок : Літня хрестоматія для майбутніх третьокласників / Упоряд. Л.П. Бабаєва. — Х.: Вид-во «Ранок-НТ», 2010. — 144 с. (С. 7)	
<i>Як заєць взимку живе. Георгій Скребицький, Віра Чапліна</i>	81
Кошчичок : Літня хрестоматія для майбутніх третьокласників / Упоряд. Л.П. Бабаєва. — Х.: Вид-во «Ранок-НТ», 2010. — 144 с. (С. 7–8)	
<i>Куди комари взимку поховалися. Георгій Скребицький, Віра Чапліна</i>	81
Кошчичок : Літня хрестоматія для майбутніх третьокласників / Упоряд. Л.П. Бабаєва. — Х.: Вид-во «Ранок-НТ», 2010. — 144 с. (С. 9)	
<i>Взимку. Іванна Блажкевич</i>	82
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124133520/http://lib.misto.kiev.ua/UKR/BOOK/BLAZHEVICH/vzimku.dhtml	
<i>Ідальня для птахів. Олександр Копиленко</i>	83
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124133805/http://chl.kiev.ua/pub/Publication/Show/608	

<i>Грудень. Михайло Литвинець</i>	85
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124134031/https://mala.storinka.org/добірка-віршів-про-зиму-від-відомих-українських-авторів.html	
<i>Ліпим бабу снігову. Тамара Коломієць</i>	86
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124134458/https://kroxa.org/virshi-pro-sviata/z-novim-rokom	
<i>Січень. Тамара Коломієць</i>	86
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124134847/http://www.megaznaika.com.ua/lyrics/virshi-pro-sichen-tamara-kolomijets/	
<i>Стрітня. Василь Скуратівський</i>	87
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124135801/http://abetka.ukrlife.org/pogostyny2.html	
<i>Чому снігова баба втекла. Василь Струтинський</i>	88
Калинка : Підручник з української мови та читання для 2 класу / К. С. Кожухар, Т. Г. Суфтіна; Min. Educației al Rep. Moldova. — Ch.: О.Е.Р. Știința, 2015 (Tipografia «BALACRON» SRL). — 208 с. (С. 163–164)	
ТАРАС ШЕВЧЕНКО	
<i>Тарасів сон. Василь Ковалюк</i>	95
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124140711/http://oopn.at.ua/load/dlja_mojikh_uchniv/kazki_z_polici/tarasiv_son_vasil_kovaljuk/3-1-0-188	
<i>І досі сниться... Тарас Шевченко</i>	96
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124141525/https://mala.storinka.org/i-doci-snitjsya-pid-goroju-taras-shevchenko.html	
<i>Сонце зріє, вітер віє. Тарас Шевченко</i>	97
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124142455/http://litopys.org.ua/shevchenko/shev109.htm	
<i>І виріє я на чужині. Тарас Шевченко</i>	97
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124142719/http://poetyka.uazone.net/kobzar/i_vyris_ia_na_chuzhyni.html	
<i>Поклін тобі, Тарасе. Микола Вороний</i>	97
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124143042/http://bibliotekakirov.ucoz.ua/index/o_knige/0-35	
<i>Над «Кобзарем». Вадим Скомаровський</i>	98
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124145935/http://www.planeta.co.ua/ua/tales/skomarovskiy.php	
КАЗКИ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ	
<i>До казкової країни. Юлія Душ Сантуш</i>	101
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180126103741/https://otherreferats.allbest.ru/pedagogics/00664630_3.html	
<i>У пригоді. Олена Пчілка</i>	101
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124150545/https://mala.storinka.org/олена-пчїлка-у-пригодї-казка.html	
<i>Курочка ряба і лисиця. Юрій Ярмиш</i>	102
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124150731/http://megaznaika.com.ua/kazka/kurochka-ryaba-i-lysytsya-yurij-yarmysh/	
<i>Пікава казочка. Олена Пчілка</i>	104
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124150920/http://rozvyvajko.com.ua/virshi/virshi-oleny-pchilky/tsikava-kazochka/	
<i>Заєць і рак. Михайло Стельмах</i>	105
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124151105/http://skarbnu4ka.com/zayets-i-rak/	
<i>Коник і сонечко. Василь Моруга</i>	107
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180124151404/http://nashavira.ukrlife.org/nasha_vira07_13.pdf	

А ВЖЕ ВЕСНА, А ВЖЕ КРАСНА

- Весняний вітер. Василь Сухомлинський* 111
Інтернет-ресурс : <https://web.archive.org/web/20180124151939/https://mala.storinka.org/vesnyanyy-viter-kazka-opovidannya-vasyl-sukhomlinskyi.html>
- Весна, весна! Радійте, дітки... Олександр Олесь* 111
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180125135656/http://kapitoshka.at.ua/index/virshi_pro_vesnu/0-29
- Весна! Весна! Юрій Старостенко* 112
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180125071212/http://chytanka.com.ua/ebooks/index.php?action=url/view&url_id=2176
- Рятуйте! Юрій Старостенко* 112
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180125071212/http://chytanka.com.ua/ebooks/index.php?action=url/view&url_id=2176
- Співай, соловейку! Марія Познанська* 113
Інтернет-ресурс : <https://web.archive.org/web/20180125071746/http://mirvol.at.ua/publ/15-1-0-105>
- Смілива зозулька. Юрій Старостенко* 114
Інтернет-ресурс : <https://web.archive.org/web/20180125071946/http://chl.kiev.ua/pub/Publication/Show/365>
- Рости, кленочку! Василь Чухліб* 114
Золотий віночок: Хрестоматія для додаткового читання для 2 класу / Упоряд. І.П. Агаркова, В.А. Мірошниченко, Н.М. Попова, Н.Л. Цепчко. — Х.: Ранок-НТ, 2010. — 208 с. (С. 10)
- Конвалії. Марія Познанська* 115
Інтернет-ресурс : <https://web.archive.org/web/20180125072339/http://posnayko.com.ua/reader/knizhnaya-polka/stihotvoreniya-o-vesne/konvalii-poznanska-1094.html>
- Спасибі людям, що зросили ліс. Марія Познанська* 116
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180125081643/http://chytanka.com.ua/ebooks/index.php?action=url/view&url_id=420

КАЗКИ НАРОДІВ ЄВРОПИ

- Як гусак лиса перехитрів: чеська народна казка* 119
Світ цікавої казки : 101 казка народів світу / упор. І.О. Клід, І.В. Клід. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. — 288 с. (С. 23)
- Я, як батько: болгарська народна казка* 119
Інтернет-ресурс : <https://web.archive.org/web/20180125085216/http://blog.ostriv.in.ua/publication/code-522F5B39C993F/list-2BD920BFB27>
- Лисиця і куріпка: французька народна казка* 120
Інтернет-ресурс : [https://web.archive.org/web/20180125085529/https://kazka.vn.ua/Лисиця_і_куріпка_\(французька_народна_казка\)](https://web.archive.org/web/20180125085529/https://kazka.vn.ua/Лисиця_і_куріпка_(французька_народна_казка))
- Лисичка-сестричка і сірий вовк: російська народна казка* 121
Інтернет-ресурс : <https://web.archive.org/web/20180125090042/http://ped-kopilka.com.ua/semejnaja-biblioteka/skazki-dlja-detei-lisichka-sestrichka-i-seryi-volk.html>
- Принцеса на горошині. Ганс Крістіан Андерсен* 124
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180125090905/http://andersen.com.ua/ua_pryncesa_na_goroshyni.html
- Попелушка. Шарль Перро* 125
Інтернет-ресурс : <https://web.archive.org/web/20180125093549/https://sites.google.com/site/kazkisarlaperro/popeluska>
- Білосніжка та семеро гномів. Брати Грім* 127
Улюблена українська читанка. Хрестоматія для позакласного та сімейного читання. 1-4 класи / укл. О.В. Ісаєнко; худож. А. Савицька. — Х.: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. — 496 с. (С. 143)

МАМИНЕ СВЯТО

- Уклонюся. Катерина Перелісна* 131
Інтернет-ресурс : <https://web.archive.org/web/20180125102106/http://virshi.in.ua/virshi-pro-ridnikh/virshi-pro-mamu/virsh-katerini-perelisoj-uklonyusya>

<i>Найласкавіші руки. Василь Сухомлинський</i>	132
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180125102647/https://mala.storinka.org/vasиль-сухомлинський-збірка-оповідань-казки-школи-під-голубим-небом-від-і-до-н.html	
<i>Крила. Оксана Сенатович</i>	133
Світ Дитини. — 2003. — № 3. — С. 11.	
<i>Все не так... Анатолій Костецький</i>	134
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180125103530/http://chytanka.com.ua/ebooks/index.php?action=url/view&url_id=1319	
<i>Дрібний дощик. Юрій Ярмиш</i>	135
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180125103710/https://mala.storinka.org/юрій-ярмиш-збірка-казок-малесенькі-чудесинки-дрібний-дощик-читати-слухати-відео.html	

Я ХОЧУ СКАЗАТИ СВОЄ СЛОВО

<i>По щирості. Юрій Федькович</i>	139
Художнє слово в житті дитини. Посібник-хрестоматія. Старший дошкільний вік / Автор-упоряд. О.В. Трофимова. — Х.: Видавництво «Ранок», 2011. — 368 с. (С. 163)	
<i>Секрет. Анатолій Костецький</i>	139
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180125104604/http://www.planeta.co.ua/ua/tales/kostetskiy17.php	
<i>Маленька мураха. Василь Шкляр</i>	140
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180125104825/http://www.silskivisti.kiev.ua/19380/Sonjashnik.php?n=31814	
<i>В селі у бабусі. Ганна Чубач</i>	141
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180125105001/http://bibliokid.if.ua/chytay/virshi-ta-opovidannya-pro-lito/virshi-pro-lito/216-v-seli-u-babusii.html	
<i>Квіти. Наталя Забіла</i>	142
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180125105130/http://abetka.ukrlife.org/virshidytynstva23.html	
<i>Молоденька хмаринка. Микола Вінграновський</i>	143
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180125105335/http://ukr-lit.com/mikolav-ingranovskij-molodenka-xmarinka/	
<i>Сон. Микола Вінграновський</i>	143
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180125105510/http://ukr-lit.com/mikolav-ingranovskij-son/	
<i>Я ходив сьогодні в ліс. Тамара Коломієць</i>	144
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180125105710/http://www.megaznaika.com.ua/lyrics/virshi-tamary-kolomijets-pro-hryby-virshi-tamary-kolomijets-pro-pryrodu-pro-hryby/	

І ВКРИЛИСЬ ЛУКИ ЦВІТОМ, ВІТАЮЧИСЬ ІЗ ЛІТОМ

<i>Кінчається наука в школі. Роман Завадович</i>	147
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180126103132/http://www.svoboda-news.com/archiv/veselka/1990/Veselka-1990-05-06.pdf	
<i>Роса. Марія Познанська</i>	147
Українська мова : підруч. для 4 класу загальноосвіт. навч. закладів з навчанням російською мовою / О.М. Коваленко. — Х.: Видавництво «Ранок», 2015. — 208 с. (С. 189–190)	
<i>Земля дитинства. Микола Сингаїєвський</i>	148
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180125142510/http://sukmanjuk.ucoz.ua/publ/12-1-0-49	
<i>Стежинка. Василь Чухліб</i>	148
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180125120914/https://mala.storinka.org/олень-на-тому-березі-василь-чухліб-ілюстрована-збірка.html	
<i>Хто найкращий співак? За Романом Завадовичем</i>	149
Золотий віночок : Хрестоматія для додаткового читання для 2 класу / Упоряд. І.П. Агаркова, В.А. Мірошниченко, Н.М. Попова, Н.Л. Цепочко. — Х.: Ранок-НТ, 2010. — 208 с. (С. 69)	